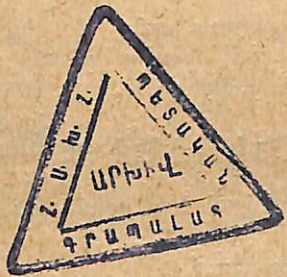

Յ Ե Ր Ի Տ Հ Ա Ր Կ Ա Ծ Ա Յ Ի Ն

ԺՈՒՌՆԱԼ-ԳԱՍԱԳԻՐԲ
VI-VII ՏԱՐԻՆԵՐԻ ՖԱՐԳՈՐ-
ԾՈՒՍՆԵՐԻ ՅԵՎ ԿՈԼՅԵՐԻՏՆԵՐԻ
ՀԱՍԱՐ

ՔԱՂ. ԽՄԱԳՐ. Լ. ՀԱՐՈՒՔՅՈՒՆՅԱՆԻ
ԼԵԶԿԻ ԽՄԱԳՐ. Ն. ԱԼԼԱԶԿԵՐԴՅԱՆԻ

ՊԵՏՅՐԱՏ
ՅԵՐԵՎԱՆ
1 9 3 2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1. Ժուրնալ-դասագրքերի միջոցով կիրառենք Համկամկուսի կենտրոնի վարչությունները.

ՀԱՍԱՐԱԿԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ.

- 1.—Մարխ-Լենինյան դաստիարակությունը և կուսակցության պատմությունը (ընկ. Լ. Մ. Կապանովիչի գաղտնի կրթաված).
- 2.—Դր. Սիմոնյան — Միշտ վառ կմնա կոմունայի հերոսների պայծառ հիշատակը.
- 3.—Ինչպես կազմել «խմբերիպիզմ» քեմայի աշխատանքի պլանն և առաջադրությունն.
- 4.—Գ. Շատոյան — Սոցիալիստական հասարակության կառուցելու պլանը.
- 5.—Սկրիպով — Գարացը նոր եռապատ.

ԲՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ.

- 1.—Ն-Խ. — Դարվիճի և դարվիճիգմի մասին.
- 2.—Ագրոնոմ Ս. Գրիգորյան — Ինչ միջոցով կարելի յե բարձրացնել բամբակի բերքը.
- 3.—Ագրոնոմ Մ. Շահբազյան — Ստեղծենք կերի բազու.

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ.

- 1.—Վիլի Բրեդել — Յերեմ սերունդ.
- 2.—Արմ. Թամազյան — Պայքար դրոշի համար.

ՈՍԶՄԱԿԱՆ.

- 1.—Վ. Մուսով — Զգուճարյուն և յեռանդ յերկրի պաշտպանության գործում.
- Ս. Հովվյան—ՇԱԽՄԱՏ.

3320 - 492

ԺՈՒՐՆԱԼ ԴԱՍԱԳՐՔԵՐԻ ՄԻՋՈՑՈՎ ԿԻՐԱՌԵՆՔ ՀԱՄԿՈՍԿՈՒՍԻ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ՎՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Ժուրնալ-դասագրքերը մեր իրականության մեջ նոր յերևույթ են. նրանք առայժմ դեռ լայն կերպով չեն ընդգրկվել մեր բոլոր դպրոցներում: Մի շարք սոցիալա բաժիններ և դպրոցներ դեռ լրիվ պատկերացում չունեն այդ ժուրնալների նպատակի մասին:

Լուսավորության մի շարք մարմինների կողմից ժուրնալ-դասագրքերը դեռ ուշադրության առարկա չեն դարձել:

Ներկա շրջանում ժուրնալ-դասագրքերի առավելությունն այն է, վոր նրանք հնարավորություն են տալիս պարբերաբար լրացնելու հիմնական դասագրքերը, իսկ մի շարք դեպքերում՝ պարզաբանելու դարուցական ծրագրերի այն մասերը, վորոնք դասագրքերում պակաս են արժարժվել կամ բոլորովին չեն արժարժվել:

Կուսակցության կենտրոնի վորոշումները տարրական և միջնակարգ դպրոցների մասին իրենց կոնկրետ կիրառումով պետք է լայն պարզաբանում ստանան ժուրնալներում:

Պետք է նկատի ունենալ, վոր դեռ մի շարք դպրոցներում ոգտադործում են անցյալում հրատարակված դասագրքեր, վորոնք կազմված են պրոեկտների մեթոդով, կոմպլեքսային յեղանակով և այլն: Կուս. կենտրոնը դատվ, վոր այդ մեթոդները «դպրոցը տանում են դեպի մահացում, ուսուցիչները դերի բացասում» և այլն:

Իհուճև նո ծրագրերի համաձայն դասագրքեր չունեճառու հետևանքով ոգտադործվում են այդ հին դասագրքերը, ուստի ժուրնալ-դասագրքի նշանակությունն այդ պայմաններում ավելի յե մեծանում:

Մեր դպրոցներից մեծամասնությունը կցված են գործարաններին, ՄՏԿ-ներին խորհ, և կոլտնտեսություններին: Այս կցումները մեծ մասամբ նպատակ ունեն դպրոցը տանելու պոլիտեխնիզմի ուղիով, ծանոթացնելու աշակերտությանը մեքենաներին, նրա տեսականը ամբողջությամբ գործնականով: Սակայն շատ շրջաններում այս բոլորովին ազավազվում են, դպրոցը դարձնում են գործարանի «մի ցեխ» կամ կոլտնտեսության «մի սառնա» և այլն: Շատերը ցանկանում են իրենց այդ հասկացած կցումները հիմնավորել «պոլիտեխնիկացման» նկատառումով:

Մինչ դեռ Համ. կենտրոնի յե սեպտեմբերի 5-ի վորոշման մեջ պարզ կերպով նշել է՝ «ուսուցման միացումն արտադրական աշխատանքի հետ, անհրաճեչո է ստուգել այնպիսի հիմունքներով, վոր պետի սովորողների ամբողջ հանրային արտադրական աշխատանքը յենթարկված լինի դպրոցի կրթական ու դաստիարակչական նպատակներին»: Այն ինչ շատ տեղերում դպրոցները դարձնում են «ճեղքվածքներ ծածկելու բրիգադներ» և այլն:

Անհրաժեշտ է ուշադրութեամբ անանցը դարձնել հանրակրթական գիտելիքների ուսուցումը, վոր մինչև այժմ շատ տեղերում անուշադրութեամբ են մատնել. «Կենտրոնը դպրոցի ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ԹԵՐՈՒՆԸՆԵՐԿԱ մոմենտում համարում է այն, վոր ուսուցումը դպրոցում չի տալիս բավարար ծավալի հանրակրթական գիտելիքներ և անբավարար կերպով է լուծում տեխնիկումների ու բարձրագույն դպրոցի համար միանգամայն դրադես մարդիկ պատրաստելու խնդիրը, վորոնք լավ տիրապետելին գիտութիւնների հիմքերին (Ֆիզիկա, քիմիա, մաթեմատիկա, մայրենի լեզու, աշխարհագրութիւն և մի շարք այլ գիտելիքներ)»:

Շատերն ընկնելով «ճախ» քայլադրութիւնների հետեւից, մտացել են կոմ. կուսակցութեան ծրագիրը, թե խորհրդային դպրոցի նպատակն է «կոմունիստական հասարկութեան համար պատրաստել բազմակողմանի կերպով զարգացած անդամներ»: Քայլադրութեան աշխատում են «ճախ պրոֆեսիոնալութեամբ» դպրոցից կարել նրա կոնկրետ հիմքերը:

Մեր դպրոցը պետք է ամենի պոլիտեխնիկական ուղիով, սակայն «Ամեն մի փորձ, վորի նպատակը կլինի դպրոցի պոլիտեխնիկացումն անշատել գիտութիւնների, մանավանդ Ֆիզիկայի, քիմիայի, ու մաթեմատիկայի սխառմատիկ հաստատուն յուրացումից, վորպիսի առարկաների ավանդումը պետք է կատարվի խստիվ վորոշված և ուշի ուշով մշակված կրթական պլանների ու ծրագրերի հիման վրա և կիրառվի համաձայն խստիվ վորոշված դասացուցակների, — վոր այլ ինչ է, բայց յեթե պոլիտեխնիկ դպրոցի դարձափարի ամենակոպիտ ազավաղումը» (Կենտրոնի սեպտեմբերի 5-ի վորոշումից): Կենտրոնի այս խիստ բնորոշումը խնամ է այն բոլոր «մանկավարժներին», վորոնք պոլիտեխնիկի մտակ հասկանում են միմիայն «գործնական» «արդյունաբերական» «ճախ» ֆրազներ:

Կամուխիստ կարելի յի դառնալ միայն այն ժամանակ, յերբ կըկարատացնես հիշողութիւնը այն բոլոր գիտելիքներով, վոր մշակելի է մարդկաբնութիւնը (Լենին, հատոր 25, էջ՝ 388):

Այսպես է դրված խնդիրը, այսպես են դրել մարքսիզմի մեծ ուսուցիչները: Տեսականի և գործնականի միասնութիւնն:

«Առանց տեսականի գործնականը կույր կլինի, իսկ առանց գործնականի՝ տեսականն անբովանդակ, անմատերիալ է», — ստում է ընկ. ՄՏԱԿԻՆԸ:

Այս բոլոր խնդիրները իրենց պարզաբանութիւնները պետք է ստանան ժուրնալ-դասագրքերում:

Անկասկած է, վոր ժուրնալ-դասագրքերի 1-2 համարներն այս խնդիրներն ավելի պակաս են արժարժել: Այնտեղ մենք ունենք նյութեր առավելապես հասարակագիտական ցիկլից: Սակայն այդ չէ միայն ժուրնալ-դասագրքերի նպատակը:

Ինչպիսի դիսցիպլիններ պետք է տեղ գտնեն ժուրնալում՝ յոթնամյակների-ֆարգրծուների և կոլլեկտիւների համար: Այստեղ պետք է ընդգրկվեն մաթեմատիկա, լեզու, բնագիտութիւն, աշխարհագրութիւն, տեխնիկա և պոլիտեխնիկական աշխատանքներ:

Մի անգամ էլ ենք նշում, վոր դասագրքերն անկարող են ամեն

անգամ նոր և թարմ նյութեր տալ դպրոցական աշակերտութեանը: Վերջապես անուշադիր չպետք է թողնել տեղերի աշխատանքը, նոր Մեխանիստներն այս վոր մի կերպ չէին կարող հասկանալ այն կատարվող փորձերն ու հետազոտութիւնները, վոր վոր մի կերպ հնարավոր չէ տալ դասագրքերում: Առայժմ մենք հնարավորութիւն չունենք ամեն մի դիսցիպլինի համար մի ժուրնալ տալու. սակայն միևնույն ժուրնալում մենք պետք է ունենանք առանձին-բաժիններ այս-դիսցիպլինների համար:

Այսպես պետք է դնել ժուրնալ-դասագրքերի խնդիրը: Ժուրնալի բոլոր թղթակիցները, ամբողջ ուսուցչութիւնն ու աշակերտութիւնն այս խնդիրներով պետք է զբաղվեն:

ՄԱՐԻՍ-ԼԵՆԻՆՅԱՆ ԴԱՍՏԻՍԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ՅԵՎ ԿՈՒՍԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ

(ԸՆԿ. Լ. Մ. ԿՍՅԱՆՈՎԻՉԻ ՃԱՌԻՑ—կրճատված)

1. ՏՐՈՑԿԻՍԱԿԱՆ ՄԱՐԻՍԱՆԵՆԳՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿՈՒՍԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ՄԵՃ:

Մեր կուսակցութիւնն աճել է հսկայական չափերով: Նա աճել է թեքումների, մարքսիզմ-լենինիզմի խեղաթյուրումների դեմ վարած անխնա ու վճռական պայքարում:

Մարքս-Լենինյան դաստիարակութեան համար պայքարելը բացառիկ կարևորութիւն ունենցող ու շախմատաց սուր խնդիր է հանդիսանում այսօր հենց այն բանի համար, վոր մենք մեր կուսակցութեան մեջ ունենք յերկու և կես միլիոնից ավելի անդամ, ըստ վորում նրանցից մոտ 1½—2 միլիոնը՝ 3-4-5 տարեկան ստաժով. այնուհետև մենք ունենք 5½ միլիոն կոմյերիտիւթյան անդամ: Ինչպես տեսնում էք, մենք գործ ունենք միլիոնների հետ:

Ինչպես դաստիարակել յերիտասարդ սերնդի այս միլիոններին մինչ-պես նրանցից կոփել կայուն ու փորձված լենինիստներ:

Մենք լայնորեն ենք դնում կուսակցութեան անդամների մարքս-լենինյան դաստիարակութեան պրոբլեմը: Ինչպես պետք է բայելչեկկորեն դնել այդ պրոբլեմը:

Մենք պետք է դաստիարակենք կուսակցութեան և կոմյերիտիւթյան անդամներին, մենք պետք է բարձրացնենք բանվոր դասակարգի նորանոր խավերին, նրանց դաստիարակելով մեր բայելչեկկայան կուսակցութեան պատմութեան ուսումնասիրութեան հիման վրա: Իսկ այդ պատմութիւնը անվերադարձ անցյալի, անհայտութեան մեջ սուղված յերեկի պատմութիւնն չէ, ինչպես այդ կարծում են շատ ոխեմատիկ-պատմաբանները:

Մեր ամբողջ պատմութիւնը ծրագիր, ստրատեգիա ու տակտիկա յի: Նա մեր դասակարգի լավագույն առաջավոր տարրերի հերոսական պայքարի կազմակերպութիւնն է, պայքար՝ պրոլետարիատի դիկտատուրայի հաղթանակի համար դասակարգերի վորջնացման համար, կոմունիզմի համար:

Յե՛վ յեթե մեր յերկիրը, վոր առաջ աշխարհի ամենահեռամասց յերկիրն եր համարվում, յեթե մեր յերկիրը—յերկրագնդի այդ մեկ վեցերորդ մասը.— այժմ հանդիսանում է սոցիալիզմի յերկիր, ապա դրա համար մենք պարտական ենք պրոլետարիատի բայլչեւիկյան ծրագրին, տակտիկային ու կազմակերպմանը, մեր կուսակցութեան ծրագրին ու ղեկավարութեանը:

Դրա համար մենք պարտական ենք այն անձնուրաց պայքարին, վոր Լենինի ղեկավարութեամբ մղել են լափազույն մարդիկ տասնյակ տարիներէ ընթացքում, ընդդէմ նարոզնիկների, լեզալ մարքսիստների, եկոնոմիստների, մենչևիկների, արոցկիստների, աջերի և մեր կուսակցութեան մեջ յեղած հաշտվողականների: Ահա թե ինչու չկա ավելի բազմորձ, չկա մեր յերիտասարդութեանը մարքսիզմ—լենինիզմի վողգով դատարկակերու ավելի լավ միջոց, քան մեր կուսակցութեան պատմութեանը:

Սրանով է բացատրվում այն փաստը, վոր ընկ. Ստալինն առանձին սրութեամբ դեմ դուրս յեկալ այն ամենամիասակար խեղաթյուրումներէ ու խոչորազույն սխալներէ, վորոնք թույլ եյին տրված մեր կուսակցութեան պատմութեան շարադրման մեջ:

Նա «Պրոլետարական Ռեվոլյուցիա» ժուրնալի խմբաչրութեանը դրած իր նամակում մերկացրեց այն արոցկիստական—զրպարտողական փորձը, վորի նպատակն եր խեղաթյուրել մեր կուսակցութեան պատմութեանը, կոպտաբար աղավաղել լենինիզմի պատմութեանը, զրպարտել Լենինին և գործն այնպէս պատկերացնել կուսակցական և կոմյերիտական լայն հասարակութեան առաջ, թե Լենինը մինչև հեղափոխութեանը վորպէս թե բայլչեւիկ չի յեղել:

Հարկավոր է դեռ ելի հերքել լենինիզմի պատմութեան այս չարամիտ խեղաթյուրումներն ու Փայսիֆիկացիան:

Իսովական է լոկ խորասուզվել այն պայքարի պատմութեան մեջ, վոր 1903 թվից սկսած մղել և Լենինը Մարտովի, Ակսելրոդի, Պլեխանովի և վերջապէս Տրոցկու դեմ, հասկանալու համար, վոր Լենինը ավելի քան վորեւս մեկը պայքարել է ամեն տեսակի ոպորտունիզմի, այդ թվում նաև ցենարիզմի դեմ, այն մերկացնելով ամենից առաջ իր սեփական շարքերում, Ռուսաստանի ս.—դ. բանվորական կուսակցութեան շարքերում և դրանով իսկ մերկացնելով ոպորտունիզմը, ցենարիզմը, կառուցկիականութեանը 2—րդ ինտերնացիոնալում: Լենինը շարունակ պայքարել ու իարազանել է այն ոպորտունիստներին, վորոնք «հեղափոխական» են հեղավոր յերկրներէ համար, կարտոնե սուրբեր են ճոճում հեռավոր հասկանալորդի դեմ, նահանջելով մոտակա թշնամու առջևից սեփական յերկրում, նա պայքարել է մոտիկ գտնվող սեփիզիոնիստների ու հաշտվողականների դեմ. դրա հետ միասին մերկացնելով սեփիզիոնիզմն ու ու հաշտվողականութեանը պրոլետարիատի միջազգային հեղափոխական շարժման ամբողջ ճակատով մեկ:

Ամենատարրական բարեխիղճ ծանոթութեանը պատմութեան փաստերի հետ աներկրայորեն գարլիս է ասելու, վոր Լենինը և առհասարակ բայլչեւիկները միակ, մինչև վերջը հետևողական մարքսիստական ձախերն եյին հետպատերազմյան շրջանի վողջ 2—րդ ինտերնացիոնալում:

Ինչու՞ն է Սլուցկու հողվածի նշանակութեանը: Նրանում, վոր նա

նախապատերազմյան շրջանի ձախ սոցիալ-դեմոկրատների դրոշի, լյուքսեմբուրգականութեան դրոշի ներքո արոցկիստական հնոտին քարշ տալու բացահայտ մի փորձ է: Այս իմաստով Սլուցկու հողվածը ժամանակակից իրադրութեան բնորոշ յերևույթ է: Այդ հողվածը պատահաբար է գրված թե վոչ—, այդ նշանակութեան չունի: Սլուցկին ինքնին չախազանց աննշան, քաղաքական իմաստով չնչին մի դեմք է: Այս մարդը յերկար ժամանակ մենչևիկ եր, այնուհետև կուսակցութեանից դուրս եր գտնվում և միայն 1930 թ. մեր կուսակցութեան թեկնածու դարձալ: Փաստ է, վոր այս մարդը հենց նոր կուսակցութեան թեկնածու դառնալով՝ հնարավորութեան ստացալ հողվածով դուրս գալ Լենինի դեմ, նրան մեղադրելով ցենարիզմի վտանգը թեքանահաստելու մեջ, նրան մեղադրելով այն բանում, վոր նա մինչև վերջը չի աջակցել արոցկիստներին մոտիկ ձախ սոցիալ-դեմոկրատներին Գերմանիայում և հետևաբար այն ժամանակ դեռևս իսկական բայլչեւիկ չի յեղել: Չախազանց շատ կլինեը Սլուցկու համար, յեթե մենք այստեղ զբաղվեյինք այդ զրպարտողական դատարկաբանութեամբ: Իսովական է այն, վոր Ստալինն ի միջի այլոց փոչխացրեց նրան: Խնդիրն այստեղ այն ել չէ, վոր Սլուցկին գրել է այս զրպարտողական դատարկաբանութեանը: Խնդիրն այն է, վոր գտնվեց բայլչեւիկյան մի ժուրնալ, վոր իր եջերը հասկացրեց Սլուցկու այս դատարկաբանութեանը: Խնդիրն այն փոսած լիբերալիզմն է, վոր ցույց են տալիս մեր միջանի կոմունիստները արոցկիստորեն մտածող գրողների նկատմամբ: Յերբ Տրոցկին իր «Իմ կյանքը» վերնագրով ստոր ու սնապարծ բրոշյուրում իրեն պատկերացնում է վորպէս հեղափոխութեան կենտրոն, լուելով այն մասին, վոր նա վաղուց մրդեն անցել է հեղափոխութեան թշնամիների բանակը, ապա այդտեղ առանձին վոչինչ չկա, վորովհետև ել ինչ է մնում անելու սնանկին ու թշնամու կոմը փախածին, յեթե վոչ ինքն իրեն սիոփուել պարծենկոտութեամբ ու ինքնագովութեամբ: Յերբ Սլուցկին իր հողվածում փորձում է ոգտագործել լյուքսեմբուրգականութեան դրոշալը, վորպէսզի մեր մամուլի մեջ քարշ տա արոցկիստական հնոտին, ապա այստեղ ևս առանձին վոչինչ չկա, վորովհետև ել ինչ է մնում անելու Չարդուիչը—չուր յեղած արոցկիստներին, յեթե վոչ իրենց սիոփուել մաքսանենգութեամբ:

Իսայց յերբ բայլչեւիկյան ժուրնալ «Պրոլետարական Ռեվոլյուցիան» (պրոլետարական հեղափոխութեան) հնարավոր է գտնում իր եջերը արամադրել մաքսանենգներին, ապա այդ արդեն չնչին յերևույթ չէ: Այդ նշանակում է, վոր մեր շարքում դեռևս ապրում է փոսած լիբերալիզմը բայլչեւիկից յեղած թեքումների և մեր կուսակցութեան պատմութեան խեղաթյուրումների նկատմամբ: Այդ նշանակում է, վոր մեր շարքերում դեռևս կան մարդիկ, վորոնք պատրաստ են իրենց ջայլագողութեամբ ակամա ողնութեան ցույց տալ արոցկիստական մաքսանենգներին բայլչեւիկի պատմութեանը կեղծելու գործում՝ ի սեր փոսած լիբերալիզմի:

Ահա թե ինչու յես կարծում եմ, ընկերներ, վոր պայքարը փոսած լիբերալիզմի դեմ մեր շարքերում՝ բաղկացուցիչ մասն է այն պայքարի, վոր մղում ենք մենք մեր կուսակցութեան պատմութեան Փայսիֆիկացիայի ու խեղաթյուրումների դեմ:

2. ԲՈՒՐԺՈՒՄ-ԴԵՄՈՆԿՐԱՏԱԿԱՆ ՀԵՂԱՓՈՆՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԵՂԱՓՈՆՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ՆԵՐՄՃԵԼՈՒ
ԼԵՆԻՆՅԱՆ ԹԵՈՐԻԱՅԻ ՊԱՏՄԱՔԱՆՆԵՐԻ ՍԽԱԼՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ .

Բայց դժբախտաբար «Պրոլետարիայի Ռեվոլյուցիան» ժողովուրդ մեր միակ թույլ տեղը չէ : Այլևի թույլ տեղ հանդիսացավ ընկ . Յարոսլավսկու «Համկ(բ) Կ պատմությունը» : Բանն այ նե , վոր ընկ . Յարոսլավսկին «Համկ(բ) Կ պատմության» չորս հատորների խմբադիրը հանգիստանալով թույլ է տվել ավելի կոպիտ սխալներ : Նա ազատություն է տվել իր հավաքած յերիտասարդ-պատմաբաններին , — այդ «պատմաբաններին» շատերին կարելի չէ չափերտներ մեջ դնել , — և վոչ թիայն չի կասեցրել կուսակցության պատմությունը խեղաթյուրելու նրանց փորձերը , այլև դրել է իր կնիքը , տվել է իր ստորագրությունը , իր անունը , ոգնել է նրանց այդ գործում :

Ինչպես ընկ . Յարոսլավսկու խմբադրած , այնպես էլ ուրիշ պատմաբանների պատմության սխալներն արդյունք են վոչ-դիալեկտիկական , և խորատիկական և ֆորմալիստական մոտեցման՝ ընդհանրապես պատմության և մասնավորապես մեր կուսակցության պատմության ուսումնասիրության : Իրա համար ընկ . Ստալինն իր նամակում առանձնապես ընդդեմ պատմության նկատմամբ ֆորմալ-բյուրոկրատական մոտեցման դեմ պայքարելու խնդիրը : Յեթե մի քանի բայլեիկներ , կուսակցության գլխավոր զծի համար մարտնչողներ յերբեմն ընկնում են արդյ-կիստների թակարդը , ապա այդ մեծ մասամբ բացատրվում է նրանով , վոր սրանք մոռանում են դիալեկտիկան , կտրում և իրար են հակադրում թեորիան ու պրակտիկան , պատմությունն ու քաղաքականությունը :

3. ՄԵՐԿԱՑՆԵԼՈՎ ՏՐՈՑԿԻՍՏՆԵՐԻ ՄԱՆՅՈՎՐՆԵՐԸ՝
ԲԱՅԼՇԵՎԻԿՈՐՆԵՆ ՊԱՅՔԱՐԵԼ ԼԵՆԻՆԻՉՄԻ ՀԱՄԱՐ ,
ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԳԵՄԱՎՈՐ ԳԾԻ ՀԱՄԱՐ .

Կուսակցության համար , լենինիզմի համար պայքարելու ներկա շրջանի առանձնահատկությունները այն են , վոր արոցկիզմը Զախլախոված է , աջ ոպորտունիզմը մերկացված է , իսկ կուսակցության գլխավոր գիծը հաղթանակ է տարել ամբողջ գծով : Մեր հաղթանակները՝ իրար յետևից բարձրացող սուրբիններն են ու գործարանները , արդյունարերության և դյուղատնտեսության արտադրանքի աճումը , սոցիալիստական զարգացման բայլեիկյան տեմպերը :

Տրոցկիզմի դրոշի տակ բացահայտորեն հանդես դալ դժվար է հիմա , մասսաներին չես նվաճի , դրամագլուխ չես վառտակի : Պետք է դուրս դալ ուրիշների դրոշների տակ , ուրիշ լոպունդներով , թեգիաներով , ձևակերպումներով : Պետք է կասկածի տակ դնել լենինյան բայլե-վիկյան թեորիան՝ արատափորելու համար կուսակցության ղլխավոր զծի կենսագործման մեր պրակտիկան :

Ուստի ոպորտունիզմը ճգնում է ներկայումս սոցոսկիլ մեր շարքերը քողարկվելով , քայկեով , դույնը փոխելով , փորի վրա սողալով , ճգնում է անցկենալ ճեղքերով և հատկապես ճգնում է ներս սողալ մեր կուսակցության պատմության դռներին :

Տրոցկին մեր յերկրից դուրս է դանվում : Այստեղ , մեզ մոտ , Խորհրդային յերկրում , մեր յերկրի բանվոր դասակարգի կողմից պատաստված , դեն չպարված , ցեխտված Տրոցկու դրոշը չի կարող հրապուրել և իր կողմը գրավել վոչ վոքի : Մասսաներին պետք է մոտենալ ուրիշ կողմից , կամացուկ «լեզալ» մեթոդներով , ուրիշ ճանապարհներով : Պետք է մոտենալ կուսակցության պատմության , բանվորական շարժման պատմության ֆրոնտից , ոգտագործելով լյուքսեմբուրգականության դրոշակը և ամեն մի այլ դիմակ :

Ինչպես են դատում արոցկիզմի դրոշակակիրներն այդ անելիս : «Իե ինչ արած , դուք՝ բայլեիկներդ , դուք՝ ցեկիստներդ պարված եք Լադնիստոլրակի , Ինեստրուստրոյի , նոր Մոսկվայի , Կոպնեցկաստրոյի , Բոսրիկի շինարարությամբ , դուք զբաղված եք պլանով ու տրակտորներով , ձեզ անհանգստացնում է կարտոֆիլը , ամուխը և այլն , — դնացեք և դրաղվեցեք այդ գործով , իսկ մենք կգրաղվեք պատմությամբ , մենք կնախապատրաստենք հետզհետե , մենք կամացուկ կսոցոսկիք լորտույի պես , իսկ այնտեղ , ուր խորամանկությունը չի ոգնի , հիմարություն կձևացնենք , կոգտագործենք միքանի բայլեիկների փտած լիբերալիզմը , բայց կփորձենք միշտ վերցնել հուպ կտանք յերիտասարդության դաստիարակության կողմը , նկատի ունենալով , համաձայն մեր սնանկացած սոալիստիկ ցուցմունքի , «հեռավոր նշանոցը» :

Սհա թե ինչու ընկ . Ստալինը վճռականորեն ընդդեմ պատմության լոլոր և ամեն տեսակի ֆալսիֆիկատորների , այդ թվում նաև արոցկիստական ֆալսիֆիկատորների նկատմամբ փտած լիբերալիզմը հայտնաբերելու վտանգը :

Մենք հանդիպում ենք այնպիսի փաստերի , յերբ մարդիկ , վորոնք աշխատում են արոցկիստական անցյալի հետ կապերը խղել , իրակա-նում դեռես չեն աղաովել անցյալի բեռից : Մարքսիստ-պատմաբաններին ֆրակցիայում հանդես յեկավ ընկ . Ռադեկը : Ըստ նրա ճառի՝ դուրս է դալիս , վոր կոմիտեներն իր շարքերն է վերցրել այն ամենը , ինչ լա-վազույն է բանվորական շարժման մեջ , և վոր կոմիտեներում չի կարելի մոտացության տալ այն հոսանքներն ու վտակները , վորոնք լյվեցին բայլեիկյան կուսակցության մեջ : Ընկ . Ռադեկը պետք է վոր հասկա-նար , թե իրենից ինչ է ներկայացնում «վտակներին» այդ թեորիան : Չե վոր դա ըստ եյուլթյան ոգոստոյան բլոկի իղեսան է : Այնտեղ ևս կամե-նում է յին առանձին վտակներ ունենալ , վորպեսզի հետո միացնելով դեռ դարձնեն , բայց դրանից վոչինչ դուրս չեկավ . ինչպես հայտնի յե , վտակները հոսեցին զանազան ուղղությամբ : Տրոցկիզմը վատ անութ , ճակ անութ դուրս յեկավ : Թեև մեզ մոտ ներկայումս վոտոգումը զրված է շատ բարձր հիմքերի վրա ու թեև մենք՝ մոսկովցիներս մտածում ենք Մոսկվա դետը միացնել վոլգայի հետ , բայց այնուամենայնիվ քաղա-քականության բնագավառում այդպիսի վոտոգումն անկարելի յե : Այս-տեղ վտակների թեորիայից , զանազան վտակների մեխանիկական միա-ցումից բան դուրս չի գա .

Ընկ . Ռադեկը պետք է հիշի , վոր վտակների թեորիան բազա յե ստեղծում խմբավորումների ազատության համար , ֆրակցիոնակա-նության ազատության համար : Եթե հալի յենք առնում «վտակները» ,

ապա պետք է նրանց հնարավորութիւն տալ ունենալու նաև իրենց «հո-
սանքիկները» :

Վոչ, ընկերներ, մեր կուսակցութիւնը սղտոր վտակների համա-
քածու չէ, այլ այնպիսի հզոր ու միաձուլ հեղեղ, վորին չեն կարող կանգ
նեցնել վտակներ, վորովհետև նա ունի բոլոր հնարավորութիւնները՝
փշրելու իր ճանապարհին ընկած բոլոր խոչընդոտները :

Մեր կուսակցութիւնն այժմ առավել՝ քան յերեքը, համախմբված է
իր լենինյան կի-իշուրջը, նա միասնական է պրոլետարական դիկտատու-
րայի ամրացման, սոցիալիստական հեղափոխութեան նվաճումների ամ-
րացման համար մղվող պայքարում : Յեղ յեթե մեր կուսակցութեան
հենարանական կոմիտեն այժմ հսկայական բարձրութեան վրա յե
գտնվում, յեթե նա բացառիկ հեղինակութիւն է վայելում բանվորական
և կոլտնտեսական մասսաների մոտ, յեթե մեր դեկալարը, մեր կուսակ-
ցութեան առաջնորդ ընկ. Ստալինը վայելում է կուսակցութեան, կոմ-
յերիտիւթեան, բանվոր դասակարգի ու կոլտնտեսականների ճշշող
մեծամասնութեան անբախտելի աջակցութիւնն ու սերը, ապա մենք դրա
համար պարտական ենք այն բանին, վոր մեր բայլչեիկյան կի-ն անգու, չ
քայլ առ քայլ ու անխնա բոլոր քննադատաւորներում բաց արայ մեր կու-
սակցութեան գլխավոր գիծը խեղաթյուրելու, նրան «վտակների» ու
«վտակիկների» վերածելու ամեն տեսակ փորձերը, մեր շինարարու-
թան հիմնական ճանապարհից—մեր յերկրում և ամբողջ աշխարհում
սոցիալիզմի հաղթանակման ճանապարհից խոտորվելու ամեն տեսակ
փորձերը :

ԴՐ. ՍԻ ԲՈՆՅՈՆ

ՄԻՇՏ ՎԱՌ ԿՄՆԱ ԿՈՄՈՒՆԱՅԻ ՀԵՐՈՍՆԵՐԻ ՊԱՅԾԱՌ
ՀԻՇԱՏԱԿԸ*)

Այսօր արտատոժոր շարժում է ապրում բանվորական Պարիզը :
Սենտ-Անտուանից, Սեն-Դենիից և այլ արվարձաններից հեղափոխական
բանվորների կուս շարժասյունները դիմում են դեպի Բելլիլի ստորա-
ները—դեպի այն վայրը, ուր գաճաճ Թիլեոի և արյունուշա Գալիֆեյի
հրոսակները 1871 թվի մայիսի 28-ին գնդակահար արին կոմունայի
վերջին հերոսներին :

Բուրժուական Պարիզը հպարտանում է Պեո Լաշեղով : Վոսկու տե-
րերը և խարզախ ազոթասերերն ստեղծեցին այդ դեղեցիկ գերեզմա-
նոցը, իրրև իրենց փարթամ կյանքի, ճոխութեան ու հարստութեան
հուշարձան : Այդ գերեզմանոցը դոտող բարձր պատի տակ վերսայցինե-
րի գազանացած բանակը գնդակների տարափով վոչնչացրեց կոմունայի
քաջարի մարտիկների վերջին խումբը : Լը մյուս Դե Ֆեգերեն ներկված
է կոմունարների արյունով : Կոմունայի պարտութիւնից հետո այդ
պատր դարձավ ամբողջ աշխարհի բանվորութեան ուխտատեղին և պրո-
լետարական հեղափոխութեան սիմվոլը : Բաղմաթիվ պսակներով ու
գրութիւններով է նայում դիտողին կոմունարների պատը : Այդ գրու-

*) Գրված է Վ. Ն. Ն. - ում փարիզի կոմունայի 61-րդ տարեգրքի առթիվ նմը.

թյունները խոր հարգանքի զգացումով են սողորված դեպի անվահեր
կոմունարները և դեպի Սորհրային Միութեան բանվորները : «Այն,
ինչ վար չիաջողվեց անել խիզախ կոմունարներին, այդ կենսագործեցին
Ռուսաստանում նրանց արժանի ժառանգորդները մեծագույն կոմու-
նարի Լենինի առաջնորդությամբ— հարգանք կոմունարներին, վոչ-
ջույն հորհրդային Միութեան բանվորներին»— թարգմանում է մի փո-
րագրութիւն իսպաներենից Փրանսիացի գիզը— այցելուների ուղեկիցը :

1871 թ. մարտ 18-ին Պարիզի բանվորները և արհեստավորները
ծառայան կապիտալիստական կարգերի դեմ : Նրանք ձգտում էին թո-
թափել կապիտալիստների և կալվածատերերի լուծը ու հաստատել պրո-
լետարական իշխանութիւն : Պարիզի պրոլետարների տարերայնորեն
ճնուռը առած հեղափոխական շարժումը ստացավ սոցիալիստական
գունավորում : Պարիզի իրավագուրկ, քաղցի ու անլուր տառապանք-
ների մատնված բանվորների բմբոսացումն ուղղվեց բուրժուական
հանրակարգի դեմ, կապիտալի տիրակալութեան դեմ : Այդ հանրակարգի
հիմունքների խորտակումը ու նոր հասարակաչենքի ստեղծումն էր Պա-
րիզի բանվորների հեղափոխական ընդլզումի նպատակը : Կոմունայի
կյանքը կարճատև յեղավ : Նա տեկց յերկու ամիս 10 օր : Սակայն այդ
կարճ ժամանակամիջոցում կոմունան այնպիսի ներխուժումներ կատա-
րեց Փրանսիայի սոցիալական կյանքի մի շարք բնագավառները, վո-
րոնք մահացու սպառնալիք էին բուրժուական աշխարհի համար : Ահա
թե ինչու Փրանսիայի տիրող դասակարգերը, սարսափով բռնված, կա-
տաղի արչայ կաղմակերպեցին կոմունայի դեմ :

Կոմունան պարտվեց : Փրանսիական բուրժուազիային ու կալվածա-
տերերին հաջողվեց կոմունայի դեմ հանել գլուզացիներին և
գալառային մանր-բուրժուազիային : Պարիզի հեղափոխական բան-
վորների մարտադաշտը լքեցին նրանց յերեկվա գաշնակիցները
—այսպես կոչված «հայրենասերները» : Փրանսիայի բոլոր հետադիմա-
կան ուժերը սրբազան դաշինք կազմեցին ու հարձակվեցին Պարիզի կոմու-
նարների վրա : Թ՛չնամու գերակշռող ուժի տակ կոմունան պարտու-
թիւն կրեց : Նրա պարտութեան հիմնական պատճառը բանվոր դասա-
կարգի թուլ կաղմակերպվածութիւնն էր, վորը հետևանք էր Փրան-
սիայի արտադրողական ուժերի զարգացման թուլլ աստիճանի :

Փրանսիական բուրժուազիան դադանային վրեժառութեամբ վերա-
հաստատեց իր տիրապետութիւնը Պարիզում : 30 հազար սպանված,
45 հազար ձերբակալված, աքսորված, տաժանակիր աշխատանքի և
մահապատի դատապարտված : Այս սպանդի արդյունքից հրձվում էր
Փրանսիայի բուրժուազիայի առաջնորդ Թիլեոը : «Այժմ յերկա՛ր ժա-
մանակով հաշիվը վերջացած է սոցիալիզմի հետ»—ասում էր նա :

Կոմունան պարտվեց. բայց նա աշխարհի բոլոր ճնշվածների ու
հարստահարվածների համար մնաց իրրև ապատարական պայքարի
մի անմոռանալի սրինակ : Կոմունայի մարտիկների վսեմ գործի ու
անձնվիրութեան տարեգրութիւնը ամբողջ աշխարհի հեղափոխական
պրոլետարիատի դասակարգային դաստիարակութեան լավագույն գոր-
ծիքներից մեկը յեղավ : «Այն, ինչ վոր չհաջողվեց անել խիզախ կոմու-
նարներին, այդ կենսագործեցին Ռուսաստանում նրանց արժանի ժա-
ռանգորդները մեծագույն կոմունարի՝ Լենինի առաջնորդութեամբ» :

1871 թվի մայիս 28-ին Փրանսական բուրժուազիայի արշուճոտ ձեռքով Պարիզի քաղաքային տան գմբեթից վար իջեցված կարմիր դրոշը ծածանվում է աշխարհի մեկ վեցերորդ մասում: Անխախտ և ամուր և սրբոլորտարական դիկտատուրան բոլոր պրոլետարներին սոցիալիստական հայրենիքում: Փլուզվող, հոգեվարքի շրջանն ապրող կապիտալիստական աշխարհի հանդեպ անընդհատ ատում, վեր և բարձրանում Պորճրգային Միությունը: Պարիզյան կոմունարներին վեհ ձգտումներն ու իդեալներն իրականություն են դարձել Պորճրգային Միության կոմունիստներին պայքարով ու ջանքերով: Մեր յերկրում կերտվում է սոցիալիստական հասարակակարգը, այն հասարակակարգը, վորի համար անհավասար կռիվն յերան Պարիզի կոմունարներն ու յոհվեցին:

Ինչպես Պարիզի կոմունայի դեմ դուրս յեկավ կապիտալիստական աշխարհը, այնպես էլ մեր սոցիալիստական յերկրի դեմ վորքի յե յերկնուն յաշխարհը: Նա տենդոտ կերպով սրում է իր դենքերը և պատրաստվում հարձակման: Բայց յեթե կոմունան պարտվեց, վորովհետև բոս Մարքսի արտահայտության նա պաշտպանություն չգտավ Մարքսի դում ու վեննայում, ապա Պորճրգային Միության բանվոր դասակարգին հերոսական պայքարի գինակիցներն են բոլոր կապիտալիստական յերկրներին պրոլետարները, և՛ նրա դաշնակիցները՝ իմպերիալիզմի կրունկի տակ հեծող ճնշված ժողովուրդները: Պորճրգային Միության բանվոր դասակարգը հողթեց ու մարդկային պատմության ամենատաղադեմ, անդասակարգ-սոցիալիստական հասարակությունն է դարձնում յերկրագնդի բոլոր կողմերում ու ծալքերում պայքարող և համաշխարհային պրոլետարական հեղափոխություն նախապատրաստող բազմամիլիոն բանվորներին և աշխատավորներին ողնությամբ: Նրանց պայքարի դրոշակը ծածանվում է պրոլետարական հեղափոխության կոշի և Պորճրգային Միության պաշտպանության նշանաբաններով:

Կապիտալիստական և սոցիալիստական աշխարհների գալիք անխուսափելի վերջին գոյամարտը կլինի և Պարիզյան կոմունարներին ձրգատումների մարմնացումն համայն աշխարհում: Կոմունայի հերոսների պայծառ հիշատակը միշտ վառ կմնա բոլոր պրոլետարներին մտքի մեջ: «Բանվորների Պարիզն իր կոմունայով միշտ կփառաբանվի իբրև կոր հասարակության փառավոր առաջընթացը: Նրա նախադասներն իրենց համար ընդմիշտ արձան կանգնեցրին բանվոր դասակարգի մեծ սրտում» (Մարքս):

ԻՆՉՊԵՍ ԿԱԶՄԵԼ ԻՄՊԵՐԻԱԼԻԶՄ ՅԵՄԱՅԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՊԼԱՆՆ ՅԵՎ ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԵՐԻ ՅԵՎ ԿՈԼՅԵՐԻՏՆԵՐԻ 6-7 ՐԴ ԽՄԲԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ԹԵՄԱՅԻ ԲԱԺԻՆՆԵՐՆ ՈՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԲՈՎԱՆԳԱԿՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՄՈՄՈՆՏՆԵՐԸ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՊԼԱՆ

Թեմա — Իմպերիալիզմը պրոլետարական հեղափոխության նախորդներն է:

Նպատակային դրվածք. — Կապիտալիստական յերկրներին արդի և կոնոմիկայի, քաղաքականության և կապիտալիստական յերկրներում ու գաղութներում, տեղի ունեցող դասակարգային պայքարի ընդարձակումն կատարվող դեպքերին վերլուծության հիման վրա պետք է լայլ յուրացնել հետևյալը՝

1. «Իմպերիալիզմի հիմնական հինգ հատկանիշներն» ըստ Լենինի՝
ա) Արտադրության ու կապիտալի կոնցենտրացիան, վոր հասել է դարգացման բարձր աստիճանի՝ ստեղծել է մոնոպոլիաներ, վորոնք վճռական դեր են կատարում տնտեսական կյանքում:

բ) Բանկային կապիտալի ձուլումն արդյունաբերական կապիտալի հետ և «Ֆինանսական կապիտալ» բաղայի վրա հիմնված ֆինանսական սիլվարիալի ստեղծումը:

գ) Տարբերվելով աղբյուրների արտահանումից՝ կապիտալի արտահանումն առանձնապես կարևոր նշանակություն է ստանում:

դ) Առաջ են գալիս կապիտալիստների միջադեպային մոնոպոլիստական արիական միություններ, վորոնք բաժանում են աշխարհը:

2. Պոռոբադույն կապիտալիստական պետությունների կողմից ավարտված է աշխարհի տերիտորիալ բաժանումը: Իմպերիալիզմը կապիտալիզմն է դարգացման այն աստիճանում, յերբ գոյացել է մոնոպոլիաների ու ֆինանսական կապիտալի տիրապետություն, աչքի ընկնող նշանակություն է ստացել կապիտալի արտահանումը, սկսվել է աշխարհի բաժանումը միջադեպային տրեստների ձեռքով և ավարտվել է աշխարհի ամբողջ տերիտորիայի բաժանումը խոշորագույն կապիտալիստական յերկրներին կողմից:

3. Կապիտալիզմի անհամաչափ դարգացման ուժեղացումն իմպերիալիզմի դարաշրջանում: «Ձարգացման անհամաչափության սրումը իմպերիալիզմի շրջանում նշանակում է մի շարք յերկրներին թոխջային դարգացումն հանդեպ մյուսներին, համաշխարհային շուկաներից մի շարք յերկրներին դուրս մղումը մյուս յերկրներին կողմից, ռազմական ընդհարումների ու կատաստրոֆաների միջոցով արդեն իսկ վերաբաժանված աշխարհի պարբերական վերաբաժանումը, կոնֆլիկտների խուսցումն ու սրումն իմպերիալիզմի դարգացում, համաշխարհային կապիտալիզմի ճակատի թուլացումը, այդ ճակատը ճեղքելու հնարավորությունն առանձին յերկրների պրոլետարիատի կողմից: Սոցիալիզմի հաղթանակի հնարավորությունն առանձին յերկրներում» Ի. Ստալին. («Ուղղիցիայի մասին»):

4. Կապիտալիզմի մակարուծությունն (պարագլիտիզմ) ու նեխումն իմպերիալիզմի դարաշրջանում: «Մոնոպոլիա, ոլիգարխիա, ձգտումն պեպի տիրապետությունն փոխանակ ձգտելու դեպի ադատություն, ավելի շատ թվով մանր կամ թույլ ազդությունների շահագործումը մի բուռը հարուստ կամ ուժեղ ազդությունների կողմից, — այս ամենը ծնեցնում են իմպերիալիզմի այն առանձնահատուկ դժեբը, վորոնք հարկադրում են բնութագրել նրան, վորպես մակարուծական կամ նեխվող կապիտալիզմ» (Լենին):

5. Իմպերիալիզմն իբրև կապիտալիզմի նորագույն փուլ ընորոշվում է դասակարգային ուժերի դասավորման տեղաշարժով, գյուղատնտեսական և առևտրա-արդյունաբերական ու ֆինանսական բուր-

Ժուլյայի միաձուլումով, այսինքն՝ միասնական բուրժուական ճակատի ստեղծմամբ, ընդգեմ բանվորները և գյուղացիները: Բուրժուական սնում, պահպանում է բանվորական արխայիտիկային, բանվորների վերնախավին, վորակյալ խմբին, վորը սխտեմատիկ կերպով անբարոյականացել է կապիտալիստները փշրանքներով: Դասակարգային պայքարի սրման հետևանքով բուրժուական «դեմոկրատիան» լիկվիդացիայի է յենթարկում բուրժուա-դեմոկրատական պարլամենտական պետութայն մի շարք հիմքերը, վորպիսի պետութայն ստրուկտուրայի ու Ֆունկցիաների մեջ, ապիլի ու ապիլի պարզորոշ կերպով դրսևորվում են բուրժուական դիկտատուրայի (Փաշիզմի) գծերը, դիկտատուրայի, վորն ուղղված է ճնշելու հեղափոխական բանվորական շարժումը:

6. Իմպերիալիզմի եպոխայում, յերկու իրար հակադիր ուժերը պայքարն ու համաշխարհային հեղափոխութայն հեռանկարները. համաշխարհային պրոլետարիատի ու նրա դաշնակիցները—գաղութային յերկրների աշխատավոր մասսաները, քայքայվող գյուղացիական մասսաները և աշխատավորութայն միջակ շերտերը—միջպայային պայքարն ընդգեմ համաշխարհային բուրժուապիլի, վորին աջակցում է նրա կողմից կաշառված բանվոր դասակարգի վերնախավը: Այս վերնախավը վրա յե հենվում սոցիալ-Փաշիստական 2-րդ Ինտերնացիոնալը, վորն իմպերիալիզմի գլխավոր նեցուկն է բանվոր դասակարգի մեջ: Կոմունիստական կուսակցութայն և բանվորների կողմից 2-րդ Ինտերնացիոնալի, գալվաճանական կուսակցութայն մեկացումը է բանվորների մասսայական լքումը սոցիալ-դեմոկրատիայի շարքերը և անցումը դեպի կոմունիստական կուսակցութայն շարքերն:

7. Աջ և «ձախ» սպորտունիստների կողմից իմպերիալիզմի լենինիստական թերթիայի աղավաղումները դեմ վճռական պայքար մղելու անհրաժեշտութայնը: (Աղավաղումներ, վոր կատարվում են մենշևիկ Տրոցիու կողմից, կապիտալիզմի զարգացման անհամաչափութայն լենինյան որենքներում և մի յերկրում սոցիալիզմ կառուցելու հնարավորութայն լենինյան դրվածքի մեջ): Սոցիալ-Փաշիստական բանակից յերած բանվոր դասակարգի դավաճանների կողմից տարածվող և աջ սպորտունիզմի կողմից խրախուսվող կազմակերպված կապիտալիզմի լեգենդան:

1. ԻՄՊԵՐԻԱԼԻԶՄԻ ԻՐԲԵՎ ԿԱՊԻՏԱԼԻԶՄԻ ՆՈՐԱԳՈՒՅՆ ԵՏԱՊ

Կապիտալի կենտրոնացումը և համակենտրոնացումը ազատ մրցման փոխումը կապիտալիստական մոնոպոլիայի, սակայն, վորը չի վերացնում մրցումը:

Մոնոպոլիստական միութայնների ձևերն ու նրանցից յուրաքանչյուրի բնորոշ առանձնահատկութայնները:

Բանկերի դերն իմպերիալիզմի եպոխայում, համեմատած արդյունարերական կապիտալիզմի եպոխայում նրանց ունեցած դերի հետ:

Իմպերիալիզմի եպոխայում պետական իշխանութայն կենտրոնացումը բանկիրների ու մոնոպոլիստ-արդյունարերողների մի ճնշին խրմբի ձևերին: Կապիտալի էքսպորտն ապրանքների էքսպորտի փոխարեն «դառնում է վճռական և սպեցիֆիկ տնտեսական կապի ձև. համաշխարհային կապիտալիստական եկոնոմիկայի—տարբեր մասերի մեջ»: Կոմինտերնի ծրագրից):

Խելագար վազք սպորտման շուկաների, հումքի սպորտները և կապիտալի գործադրման շրջանների համար:

Պայքար աշխարհի վերարածանման համար: Գաղութային քաղաքականութայն բնույթն իմպերիալիզմի եպոխայում:

Ճգնաժամների և պատերազմների անխուսափելիութայնն իմպերիալիզմի եպոխայում:

2. ԻՄՊԵՐԻԱԼԻԶՄԻ ՀԱՆԳԻՍԱՆՈՒՄ Ե ԿԱՊԻՏԱԼԻԶՄԻ ՎԵՐՁԻՆ ԱՍՏԻՃԱՆԸ

Անհամաչափ զարգաման որենքն ու զարգացման անհամաչափութայն ուժեղացումն իմպերիալիզմի եպոխայում:

Բուրժուապիլի պարպիտիզմի (մակարուժութայն) բնույթն ու կապիտալիզմի նեխումը:

Մետրոպոլիայի և գաղութային միլիոնավոր պրոլետարիատի ու դյուղացիների դրութայն վատթարացումն իմպերիալիզմի եպոխայում:

Առանձին յերկրների պրոլետարիատի դասակարգային պայքարը փոխարկվում է համաշխարհային պրոլետարիատի ինտերնացիոնալ պայքարի ընդգեմ համաշխարհային բուրժուապիլի:

Սոցիալ-Փաշիստական 2-րդ Ինտերնացիոնալի գլխավոր հենարանն հանդիսացող՝ բանվոր դասակարգի վերնախավը կաշառումն իմպերիալիստների կողմից:

Կոմունիստական կուսակցութայնների դերը կապիտալիստական յերկրներում. և Կոմինտերնը:

Կրոնը իմպերիալիզմի սպասարկուն:

Կապիտալիզմի բոլոր հակասութայնները սրումն իմպերիալիզմի եպոխայում:

Իմպերիալիզմն է ընդհանրապես կապիտալիստական զարգացման վերջին ետապը: Նա համաշխարհային սոցիալիստական հեղափոխութայն նախորդակն է (Կոմինտերնի ծրագրից):

Իմպերիալիզմի՝ լենինյան թերթիայի աղավաղումների եյութայնն աջ և «ձախ» սպորտունիստների կողմից ու նրանց վնասը պրոլետարիատի հեղափոխական պրակտիկայի համար:

Դաշնակցութայն դերը գաղութային յերկրներում աշխատավորութայնը կողոպտելու գործում:

Դաշնակցութայնը վորպես իմպերիալիզմի Փաշիստական կուսակցութայն: Դաշնակցութայն գործն ինտերվենցիա կազմակերպելու գործում իմպերիալիստական կողոպուտի քաղաքականութայնն է:

Իմպերիալիզմի շրջանում անխուսափելի յեն դառնում համաշխարհային իմպերիալիստական պատերազմները:

Կապիտալիստական յերկրները պատրաստվել են պատերազմի. ԽՍՀՄ-ի վրա հարձակվելու վտանգը և ԽՍՀՄ-ի աշխատավորութայնն սպգմականապես պատրաստելու անհրաժեշտութայնը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ.—

1. Քաղաքական քարտեզ:

2. Լեռնայի վճարահատարի կողմից և սոցիալիզմի գլ. 13 էջ. 179—185 :
3. Կոմիտեի Ժողովուրդի, բաժին 1 § 3—4 :
4. Լեռնային—Իմպերիալիզմի վերաբերյալ կապիտալիզմի նորագույն ետապ (ընտրովի տեղերը) :
5. Ստալին—Համկոմիտեի (բ) Կենտկոմի քաղաքական հաշվետվությունը 16—րդ կուսակցության ամսական ամսական մաս 1 :
6. Ստալին—Լենինի վերաբերյալ հարցերը էջ, 9—15, 163—167, 168—170, 474—489 :
7. Ա. Խանջյան—Հայաստ. կոմ. (բ) կուսակցության 8—րդ համագումարում տված զեկուցման առաջին մասը :
8. «Յեքիս Հարվածային» ժուրնալ—Դասագիրք 6—7 տարիների համար № 1—2 էջ՝ 31—63 :
9. Լեռնային—Յերկաթե կրունկ :

ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՊԼԱՆԸ ՅԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

1. Ինչո՞ւ իմպերիալիզմը հանդիսանում է կապիտալիզմի դարձացման նոր աստիճանը :
2. Ինչո՞ւ ազատ մրցումը փոխարինվում է կապիտալիստական մոնոպոլիաներով :
3. Մոնոպոլիստական միությունները տեսակները ինչո՞ւ են նրանք տարբերվում միմյանցից :
4. Ինչո՞ւ է կարելի ասել, վոր մոնոպոլիաների աճամբը մրցումը վերանում է :
5. Ինչո՞ւ է պատճառարանվում ճգնաժամերի և պատերազմների անհրաժեշտությունը իմպերիալիզմի եպոխայում :
6. Ի՞նչ գեր ունեն ընկերներն իմպերիալիզմի դարաշրջանում :
7. Ո՞ւր է ձևավորվում և կենտրոնանում պետական իշխանությունն իմպերիալիզմի դարաշրջանում :
8. Ինչո՞ւ իմպերիալիզմի ժամանակ կապիտալիստական արտահանումն է հաշիվ պարանքների արտահանման աճում է :
9. Ի՞նչպիսի նշանակություն ունեն դադուլներն իմպերիալիստական յերկրների համար :
10. Ի՞նչ գեր է կատարում Դաշնակցությունն իմպերիալիստական պետությունների պատվերների կատարման դործում :

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ ՈՂԱԿՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

- «Յագոնական իմպերիալիստների կողմից Մանջուրիայի թալանչիական գրավումը» թեմայի շուրջը զեկուցում կազմել, ընթացիկ լրագրային նույնի հիման վրա :
1. Ինչո՞ւ իմպերիալիզմը հանդիսանում է կապիտալիզմի վերջին և տապը :
  2. Ի՞նչպիսի ազդեցություն են գործում կապիտալիստական մոնոպոլիաները տեխնիկայի զարգացման վրա :
  3. Ինչո՞ւ են արտահայտվում բուրժուազիայի պարապիտալիզմ (մահաբուժություն) բնույթն իմպերիալիզմի դարաշրջանում :

4. Ի՞նչպիսի յե կապիտալիստական յերկրների ու նրանց զաղուլները աշխատավոր մասսաների դրուլթյունն իմպերիալիզմի դարաշրջանում :
5. Ինչո՞ւ են արտահայտվում կապիտալիստական հասարակակարգի հիմնական հակասությունները ծայր աստիճանի սրումն իմպերիալիզմի դարաշրջանում :
6. Վ՞րն է իմպերիալիզմի դարաշրջանի հակասությունների այդ փակուղուց դուրս դալու միակ յեղը :
7. Ի՞նչպիսի առարկություններ են առաջադրում այլ և «ձախ» ու պորտունիստներն իմպերիալիզմի լենինյան թերորիայի դեմ ի՞նչ է նրանց սխալը :

Լրացուցիչ առաջադրություններ ողակների համար : Ընթացիկ լրագրային նույնի հիման վրա զեկուցումներ կազմել հետևյալ թեմաների շուրջը. «աշխատավորների ճնշումն ու նրանց պայքարը կապիտալիստական յերկրներում և դադուլներում» . 2) «կրոնը կապիտալիստական յերկրներում» :

Ինչ պետք է գրել աշխատանքի տեսքում . — Գրավոր պատասխան տալ առաջին յեթաթեմայի 3, 4, 8 հարցերին և յերկրորդ յեթաթեմայի 1, 2, 4, հարցերին :

Գծել մի քանի դիագրամներ, ուր ցույց տրվի արդյունաբերության տարբեր բնագավառների արտադրության, ընդգրկման տոկոսն առանձին տրեստների կողմից, կապիտալիստական յերկրներում և ցարական Ռուսաստանում :

Գծել մի դիագրամ—«մեղ մոտ, նրանց մոտ» արդյունաբերության մի շարք ճյուղերի նկատմամբ : Գծել մի դիագրամ, ուր ցույց տրվի յերկրադնդի ազգաբնակչության բաշխումն իմպերիալիստական յերկրներում ու նրանց զաղուլների և կիսազաղուլների մեջ :

Քարտեղի վրա ցույց տալ այն բոլոր վայրերը, վորտեղ այժմս բռնկված են հեղափոխական վերելքով—զաղուլների հետ միասին :

ՄՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ԿԱՌՈՒՑԵԼՈՒ ՊԼԱՆԸ

1932 թ. փետրվարի 2-ին, Համամիութենական Կոմունիստական (բ) Կուսակցության 17-րդ կոնֆերանսին ընկ. ընկ. Մուրտոֆն ու Կուլբեշևիչը ղեկուցում կարգացին յերկրորդ 5-ամյա պլանի մասին, այն պլանի մասին, վորի լրիվ կենսագործումով ԽՍՀՄ-ում 1937 թվականին ավարտելու յե անդասակարգ սոցիալիստական հասարակութայն կառուցումը:

Նախքան յերկրորդ 5-ամյա պլանի անմիջական խնդիրների մասին խոսելը՝ ընկ. ընկ. Մուրտոֆն ու Կուլբեշևիչը կանգ առան առաջին 5-ամյակի կատարման խնդիրների վրա, ըստ վորի՝ առանց 5-ամյակի հաջող կատարման չորս տարում՝ հնարավոր չի լինի լուծելու այն դժվարագույն խնդիրները, վորոնք դրված են յերկրորդ 5-ամյա պլանում, ուստի անցնում ենք առաջին 5-ամյակի արդյունքների քննութայնը:

1. ՀԵՂԱՄՅԱԿԻ ԿԵՆՍԱԳՈՐԾՈՒՄԸ ՉՈՐՍ ՏԱՐՈՒՄ

Համամիութենական Կոմունիստական (բ) Կուսակցության, նրա Կենտրոնական Կոմիտեյի ղեկավարութայնը, վորին ղլխավորում է ընկ. Ստալինը, ԽՍՀՄ-ի բանվոր դասակարգը և աշխատավոր դյուղացիութայնը՝ ջանջախիչ հարված հասցրեց մեր յերկրի կապիտալիստական տարրերին, կուլակութայնը, վնասարարներին և նրանց գործակալ աջ ու «ձախ» ոպորտունիզմին: 1931 թ. ավարտվեց սոցիալիստական եկոնոմիկայի հիմքի կառուցումը և հաջող կերպով լուծվում է «Հնգամյակը 4 տարում» լոզունգը: Այժմ շատ շատերի համար պարզ է այն հանգա-

մանքը, վոր մենք հնգամյակը վոչ միայն կատարում ենք չորս տարում, այլև գերակատարում: Արդյունաբերութայն վորոջ ճյուղերում, ինչպես սրինակ նավթարդյունաբերութայն ելեկտրոշինարարութայն, մե-

քենաշինարարութայն և այլ ճյուղերի նախատեսված պլանները հինգ տարվա փոխարեն կատարվեցին 2-3 տարում: Գյուղատնտեսութայն

կուլեկտիվացման պլանը կատարել ենք 2 տարում: այժմ մեր յերկրի չքավոր ու միջակ դյուղացիական տնտեսութայնների 62 տոկոսն ընգ-

դրրկված և կոլտնտեսութուններում: ԽՍՀՄ-ի մի շարք կարևորագույն գյուղատնտեսական շրջաններում ավարտել ենք համատարած կոլեկտիվացումը և նրա հիման վրա՝ լիկվիդացիայի յենթարկել կուլակութունը վորպես դասակարգ: Յեվ չնորհիվ կոմկուսակցութայն լենինյան ձիւն քաղաքականութայն՝ մենք 1932—33 թվականներին ամբողջ ԽՍՀՄ մաշտարով ավարտելու յենք համատարած կոլեկտիվացումը: 31 թ.՝ 5-ամյակի յերրորդ վճռական տարում լուծեցինք «Ուլ-ուս»-ի հարցը քաղաքում և գյուղում, հողուս սոցիալիզմի, վորը դրել էր մեր առաջ ընկ: Լենինը: Լենինն ասաց, վոր մեր յերկրի կապիտալիստական ուժերի դեմ ուժեղ պայքարի յենք դուրս յեկել, կամ մենք՝ կամ նրանք: Յեվ լենինյան այդ հարցի լուծումը կատարվեց անվերադարձ կերպով՝ հողուս սոցիալիզմի: ԽՍՀՄ-ն այժմ ամենախոշոր գյուղատնտեսական յերկրն է ամբողջ աշխարհում: Առաջին 5-ամյակի արդյունքներեց մեկն էլ այն է, վոր մեր յերկրին ազրարային ինդուստրիալ յերկրեց արագ թափով վերածվում է ինդուստրիալ ազրարային յերկրի. ամբողջ ժողովրդական տնտեսութայն յեկամուտի 57,5 տոկոսը կազմում է արդյունաբերութայնը՝ արանսպորտի և շինարարութայն հետ միասին: Նիւթ-նի-նովգորողում ավարտվել է ավտոմոբիլային այնպիսի մի հսկա գործարանի կառուցումը, վորպիսին իր հատը չունի վողջ աշխարհում: Այժմ յուրաքանչյուր որ մեր յերկրի տրակտորների գործարանները (Ստալինգրադ, Սարկով, Լենինգրադ) արտադրում են 240—250 տրակտոր: Մեզ մոտ արտադրվում է կոմբայն և գյուղատնտեսական այլ խոշոր մեքենաներ: Պետական արդյունաբերութայն, արանսպորտի և շի-

նարարութայն մեջ 1932 թ. աշխատելու յեն 11,800,000 բանվոր, վորը գերակատարում է 5-ամյա պլանով նախատեսվածը:

Առաջին 5-ամյակում գդալի չափով բարձրացել են բանվորութայն

և աշխատավոր գյուղացիութայն նյութական, կուլտուրա-կենցաղային պայմանները: Իսպառ վերացված է գործազրկութունը, կիրառված է խոշորացվել են սոցապահովագրութայն միջոցները, բարձրացել է կոլտնտեսութունների արտադրանքը և անել կոլտնտեսական գյուղացիութայն յեկամուտը, զարգացել են խորհրտնտեսութունները և բարձրացել նրանց արտադրանքը: 1931 թ. կազմակերպեցինք մեքենատրակտորային 1,000 կայան, վորոնք իրենց ուսերի վրա առաջ են տանում գյուղի սոցիալիստական վերակառուցման մեծ գործը: Չնայած ստալին 5-ամյակի այդ խոշորագույն հաջողութայններին, վորոնք ձեռք են բերված մեծ դժվարութայններով, այնուամենայնիվ մենք անենք խոշոր թերութայններ ու բացեր: Աշխատանքի արտադրողականութայն, արտադրանքի վորակի, ինքնարժեքի իջեցման բնագավառներում: Մեր առաջ սուր կերպով դրված է—վողջ ժողովրդական տնտեսութայն տեխնիկական վերակառուցումը: Առաջին 5-ամյակում մեր յերկրին թեկոսեց սոցիալիզմի շրջանը, և բայլեիկյան տեմպերով առաջ ենք գնում դեպի նորանոր հաղթանակներ, վոչնչացումը, միջազգային բուրժուազիային կանգնեցրել են անհատակ անդունդի յեղբին: Կապիտալիստական յերկրներում (Ամերիկա, Անգլիա, Ճրանսիա, Գերմանիա և այլն) ամեն որ փակվում են մեծ թվով գործարաններ ու փողոց նետվում տասնյակ հազարավոր գործազուրկներ: Այժմ կապիտալի յերկրում հաշվվում են 40 միլիոն գործազուրկներ: Ընկել է բանվորների աշխատավարձը, միլիոնավոր մարդիկ դանվում են սովի ճիւղաններում: Ուժեղացել է բանվոր դասակարգի և գաղութային ժողովուրդների պայքարը միջազգային իմպերիալիզմի և վերջինիս գործադատար՝ 2-րդ Ինտերնացիոնալի, սոցիալ-Ֆաշիզմի դեմ: Կոմիտտերնի և նրա սեկցիաների պիտավորութայն միջազգային պրոլետարիատը պատրաստվում է վերջին մարտի՝ տիրող կարգերի դեմ՝ հանուն համաշխարհային սոցիալիզմի:

Մեծ ծախվալ է ստացել շինական խորհուրդների յերկիրը և նրա նշանակութունը, վորը միակ ուժ է՝ փրկելու ամբողջ Չինաստանն իմպերիալիստների ձեռքից. միջազգային բուրժուազիան պատերազմ է դատարաստում ԽՍՀՄ-ի դեմ: Այդ բուրժուազիայի հետ են նաև սպիտակ դժբաղդականները, դաշնակցականներն արտասահմանում և մեր յերկրում, վորոնց ոգնում ու սնունդ է տալիս կուլակութունը:

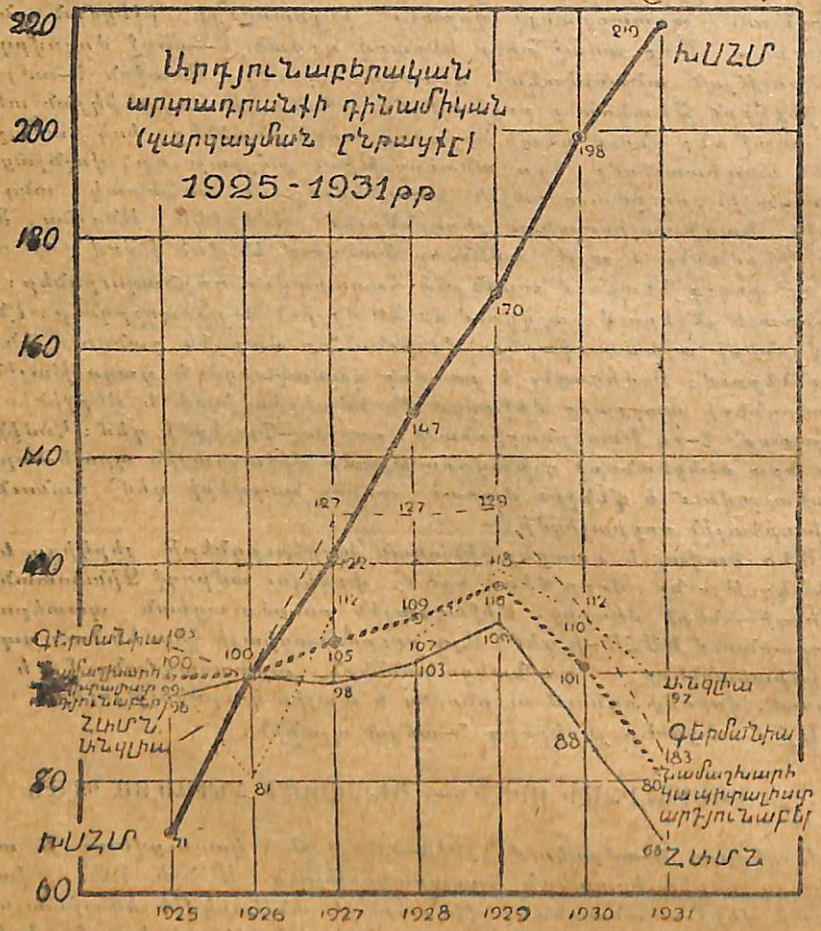
Այժմ անցնենք յերկրորդ 5-ամյա պլանին:

2. ՍՈՑԻԱԼԻԶՄԻ ՈՒՂԻՆ— ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԸՆԴԱՄՅԱ ՊԼԱՆ

Թերկրորդ 5-ամյակում (1933—37 թ.թ.) կառուցվելու յե անդասակարգ սոցիալիստական հասարակութուն: Մինչև 1937 թվականը պետք է վերջնականապես լիկվիդացիայի յենթարկվեն կապիտալիստական աարքերը և բնդհանրապես դասակարգերը մեր յերկրում. յերկրորդ 5-ամյակում բոլորովին վոչնչանալու յեն դասակարգային տարրերութայն և շահագործման առաջացման պատճառները: Մեր յերկրի աշխատավորութունը դառնալու յե անդասակարգ սոցիալիստական հասարակութայն գիտակից շինարար: Կառուցելով անդասակարգ հասարա-

կուլթյան՝ 2-րդ 5-ամյակում մենք ե՛լ ավելի ուժեղացնելու յենք
 արդիականության պետությունը, վորի ձևին են կենտրոնանալու ար-
 մատրոսի թուր միջոցները, աշխատանքի կարգավերացումն ու ար-
 տադրանքի բաշխումը: Կան մարդիկ, վորոնք կարծում են, վոր յերկ-
 րորդ 5-ամյակում ել չպետք է պահել պետություն, այն պետք է մահա-
 նա, անկախ այդ մարդիկ սխալվում են. մեր մեծ ուսուցիչ Լենինը մեզ
 ստիպեցրել է, վոր պետությունը կմահանա միայն այն ժամանակ, յերբ
 անկողմին չիտակատար կոմունիզմ: Պետությունը դեռ յերկար ժամանակ
 պիտի գոյություն ունենա, վորովհետև յերկրորդ 5-ամյակում և նրան-
 ցի հետո ել դեռ շարունակվելու յեն աշխատանքի և սպասման տարրերու-
 թյունը մեր յերկրում. բացի այդ՝ մենք շրջապատված ենք իմպերիա-

ժամանակ գիշատիչ պետություններով, վորոնք ամեն ջանք գործ են
 դնում՝ տապալելու ԽՍՀՄ-ը: Մեր յերկրի ներսում իրենց գոյությունը
 շարունակելու յեն հակահեղափոխական ուժերը, վորոնք ոժանդակում

են համաշխարհային իմպերիալիզմին: Յերկրորդ 5-ամյակում ստեղծ-
 վելու յեն անհրաժեշտ պայման՝ շրիվ կերպով վերացնելու գյուղի և բար-
 դաքի միջև յեղած հակադրությունը, անաջատար յեն նախադրյալները՝
 մոտ ապագայում վերացնելու մասվոր և ֆեոդալական աշխատանքի մի-
 ջև յեղած տարրերությունը: Յերկրորդ 5-ամյակում կոլտնտեսություն-
 ների զարգացման հիմնական արդյունքը մնալու յեն արտելը ուժեղացումը
 և բարձր զարգացման են հասնելու մեր կոլտնտեսությունները. ներկա
 կոլտնտեսական գյուղացիության մանր սեփականատիրական, մանր-
 բուրժուական հողերանությունը, կուլակային տրամադրությունները
 աշխատանքի կազմակերպման, յեկամտի բաշխման «ձախ» համասարեց-
 ման բնագավառում և այլն՝ պետք է վերացվեն անխնայաբար միջո-
 ցով: ԽՍՀՄ-ի աշխատավորությունը յենթարկվելու յեն սոցիալիստական
 վերադաստիարակության. աճելու և զարգանալու յեն խորհրդային
 թյուններն ու ՄՏ կայանները, վորոնք մեքենայացման են յենթարկելու
 բոլոր կոլտնտեսությունները և նրանց արտադրությունը: Առաջին
 5-ամյակում մենք մեր առաջավոր ինդուստրիան հասցնում ենք առաջա-
 գոր մի շարք կապիտալիստական յերկրների, իսկ յերկրորդ 5-ամյա-
 կում՝ անցնում նրանցից. այդ հաջողությունները մենք ձեռք ենք բերե-
 լու շնորհիվ կոմունիստական կուսակցության լենինյան ճիշտ դեկամա-

րություն, շնորհիվ պլանային տնտեսության, բանվոր դասակարգի և
 կուլանտ. մասսաների ել ավելի ակտիվության, աշխատանքի սոցիալիս-
 տական ձևերի (սոցմբյուր, հարվածայնություն և այլն) ծավալումով
 արտադրության մեջ և շնորհիվ անխնայաբար կապիտալիստական
 տարրերի՝ կուլակության, Գաշակցության և նրանց ազդեցության հան-
 դիստացող՝ ալ ու «ձախ» սպրտունիզմի դեմ:

Յերկրորդ 5-ամյակում արդյունաբերության տարեկան միջին տեմ-

պը, աճը լինելու յե 20 տոկոս և 1937 թ. մեր արդյունաբերութեան արտադրանքը լինելու յե յերկու և կես անգամ ավել՝ 32 թ. Համեմատութեամբ: Մենք յերկրորդ 5-ամյակի վերջում արտադրելու յենք 22 միլ. տոնն չուգուն, վորով մենք ամբողջ Յեկտրակայան լինելու յենք առաջինը (իրենց զարգացման ամենաբարձր շրջանում՝ Գերմանիան արտադրել է 13,3 միլ. տոնն չուգուն, Ֆրանսիան՝ 10 միլ., Անգլիան—7 միլ.), 1937 թ. արտադրվելու յե 90 միլ. տոնն նազվթ. Հետ ենք մնալու միայն Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներին: Յերկրորդ 5-ամյակի վերջում արտադրելու յենք 170.000 տրակտոր. դարձյալ հետ ենք մնալու միայն Ամերիկայից, վորտեղ 1929 թ. արտադրվել է 229.000 տրակտոր: Քիմիական արդյունաբերութեան ասպարեզում մենք սուպերֆոսֆատ և ազոտ պատրաստելու խնդրում առաջ ենք անցնելու նաև Ամերիկայից: Ելեկտրոններգիայի արտադրութեան ասպարեզում, վորը ժողովրդական տնտեսութեան սոցիալիստական վերակառուցման հիմնական տարրն է կազմում, 37 թ. արտադրելու յենք 100 միլիարդ կիլովատ ժամ սակայն հետ ենք մնալու Ամերիկայից, վորը 1929 թ. ունեցել է 117 միլիարդ կիլովատ ժամ: Յերկրորդ 5-ամյակի կարևորագուցն խնդիրներից մեկն էլ այն է, վոր ԽՍՀՄ-ի համար ստեղծվելու յե տնտեսական լիակատար անկախութեան կապիտալիստական աշխարհից. սակայն սա չի նշանակում, վոր մենք ձգտում ենք փակ տնտեսութեան. ընդհակառակը, ծավալվելու յե մեր արտաքին առևտուրը:

3. ՄԵՐ ՅԵՐԿՐԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԶՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՏՅԵՆՆԻՊԱԿԱՆ ՎԵՐԱՎԱՌՆԵՐԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ

Պորճրային Միութեան ժողովրդական տնտեսութեան յեկամուտը 1937 թ. ավելանալու յե յերկու անգամ՝ 32 թ. Համեմատութեամբ: Ամբողջ ժողտնտեսութեան յեկամուտն ընդգրկվելու յե սոցիալիստական սեկտորի մեջ. արտադրութեան միջոցների արտադրութեանը հիմք է ծառայելու՝ տեխնիկայե վերակառուցելու ժողտնտեսութեանը: Սպասումն իրերի (կոշիկ, գործվածքեղեն և այլն) արտադրութեանն անելու յե 2—3 անգամ յերկրորդ 5-ամյակում, 1932 թ. Համեմատութեամբ: Ժողտնտեսութեան վերակառուցումը կարող է կատարել միայն տեխնիկական նոր տեխնիկան, վորը հիմքն է մեր ծանր խնդուտորիայի հետագա զարգացման, մասնավորապես մեքենաշինարարութեան ասպարեզում, հենված և ելեկտրիֆիկացիայի զարգացման հզորութեան վրա: Նոր տեխնիկան և նրա ծավալումը իր ուսերի վրա յե տանում բանվոր դասակարգը՝ իր սեփական խնտելիքեցեցիայի հետ միասին:

Մեր յերկիրն ունի քնական հսկայական հարստութեաններ— քարածուխ, նավթ, յերկաթահանքեր, բիսիական նյութեր, գունավոր մետաղներ, ալյումինի հանքանյութեր, ջրային եներգիա և այլն, և այլն. մենք ունենք անսասային անսպառ հարստութեաններ, հողային տարածութեաններ—կուլտուրական բույսերի, հացահատիկի ու անասնապահութեան զարգացման համար: Մենք ունենք սեփական կաուչուկ ստանալու մեծ հնարավորութեաններ: Ջրային միջոցները (գետ և ծով) պետք է ոգտագործվեն մեծ չափերով և ելեկտրոններգիա ստանալու, և փոսոզման, և նապլազնաչուլթեան համար: Մոտիկ ասպազայում ավարտ-

վելու յե Վոլգա և Դոն գետերի միացումը ջրանցքով, ուրվագծված է Մեզ և կասպից ծովերի միացումը՝ ջրանցքով: Յերկրորդ 5-ամյակում ելեկտրիֆիկացիան մեծ ծավալ է ստանալու: Բացի արդյունաբերութեանը, վորը լրիվ ելեկտրիֆիկացիայի յե յենթարկվելու, մեծ չափերով կիրառվելու յե նաև տրանսպորտում, գյուղատնտեսութեան մեջ և կոմունալ տնտեսութեաններում: Յեզ 1932 թ. (առաջին 5-ամյակի ավարտական տարում), և յերկրորդ 5-ամյակում ժողտնտեսութեան նյութերի զարգացումը վոչ միայն գնալու յե քանակական գծով, այլև ուշադրութեան կենտրոնը դառնալու յե արտադրանքի վորակի հանցը. մենք արտադրելու յենք վորակավոր պողպատներ (մասնավորապես մեքենաշինարարութեան համար), գերդիմացկունութեան ունեցող ձուլվածքներ և այլն: Բացի ծանր և թեթև արդյունաբերութեանից, վորտեղ յերկրորդ 5-ամյակում լրիվ չափով յենթարկվելու յեն տեխնիկական վերակառուցման և ելեկտրիֆիկացիայի, մեքենա-տրակտորային կաշաններն ընդգրկելու յեն բոլոր կոլտնտեսութեանները և մեքենայացման են յենթարկելու վողջ արտադրութեանը: Կոլտնտեսութեանների ապրանքային Ֆիրմաները, մեքենայացման յենթարկելով իրենց տնտեսութեանը՝ տալու յեն անասնապահութեան բարձր ապրանքայնութեան: Պորճտնտեսութեանները, վորպես սոցիալիստական արտադրութեան որինակելի աշխատանքի կազմակերպիչներ, պետք է ծավալվեն բարձրագուցն տեխնիկայի մեքենաներով՝ ժամանակակից դուլգատնտեսութեան բոլոր նվաճումների կիրառումով: 1937 թ. մենք ունենալու յենք ցանքատարա-

ժութեան (հացահատիկային և կուլտուրական բույսերի հետ միասին) 170 միլ. հեկտար՝ 1932 թ. 143 միլ. հեկտարի փոխարեն, սակայն ուշադրութեան կենտրոնը լինելու յե բերքատվութեան բարձրացման խնդիրը. հացահատիկի բերքատվութեանը պետք է բարձրանա 40 տոկոսով. անասնապահութեան զարգացման և նրա վորակի խնդիրը գրված է ուշադրութեան կենտրոնում՝ յերկրորդ 5-ամյակում:

Գպրոցի հիմնական նպատակային գրույթները վորոչում են մանկավարժական պրոցեսի բովանդակությունն ու կազմակերպումը, ինչպես մանկավարժական պրոցեսի բովանդակությունն ազդում է գրույթոցի նպատակային գրույթներին վրա:

Այստեղ փոխադրեցույթյունն անխուսափելի չէ. խորհրդային պոլիտեխնիկ գպրոցի մանկավարժական պրոցեսի բովանդակությունը գպրոցի զարդացման նոր ետապում պարզորոշ արտահայտվում է ՌՍՖՍՀ Լուստողևոստի (1932 թ. հրատարակություն) նոր ծրագրում: Ինչպես ներածական և բացատրական նամակներն, այնպես էլ ծրագրերը մանկավարժին տալիս են դպրոցական աշխատանքի բոլոր անհրաժեշտ նյութերը:

Նոր ծրագրերի լույս տեսնելով վերջնականապես լուծվում է նաև մանկավարժական պրոցեսի կազմակերպչական սկզբունքների խնդիրը: Մանկավարժական պրոցեսի պրոյեկտ-կոմպլեքսային սիստեմը վնասբար վտարվում է գպրոցից: Նոր ծրագրերը յեղնում են յուրաքանչյուր առարկայի փորակային առանձնահատկությունից: Առարկայի մշակումը կազմակերպում է հասարակական-արտադրական աշխատանքի հետ, վորը «յեթարկվում է գպրոցի ուսուցման ու կրթական նպատակներին»:

Գպրոցական մի առարկայի բնագավառում աշակերտների ձեռք բերած գիտելիքները կարող են ուղտագործվել մի այլ առարկա անցնելու ժամանակ մաթեմատիկական գիտելիքները՝ հասարակագիտական դասերի ժամանակ, ընդհանրապես՝ բնագիտությունը՝ մայրենի լեզվի դասերի ժամանակ և այլն:

Նման կապակցություններն ոժանդակում են առարկայի ամելի լավ մշակման և յուրացման: Նույնն է նաև գպրոցական առարկաների և հասարակական-արտադրական աշխատանքի կապակցությունը: Այդ աշխատանքը պետք է խորացնի և ամրացնի աշակերտության տեսական գիտելիքները: Միաժամանակ աշակերտությունը պրակտիկ աշխատանքի ժամանակ տեսություն հետագա ուսումնասիրություն համար նոր ստիմուլ է ձեռք բերում:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՄԵԹՈԳՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Վերջապես, դպրոցական պարապմունքների կարևոր ողակներից մեկն էլ աշխատանքի մեթոդներն են, վորոնք մանկավարժական պրոցեսի բովանդակության և գպրոցի զասակարգային նպատակադրումների նույնպեսի գիտելիքի կապակցությունից մեջ են գտնվում: Մանկավարժական պրոցեսի բովանդակությունն ինքնին վորոչում է աշխատանքի մեթոդները, իսկ վերջիններս իրենց հերթին ազդում են մանկավարժական պրոցեսների բովանդակության վրա: Մինչ հեղուցոթական, սխոլաստիկ գպրոցին միանդամ այն տարեյին բարորատոր-հետադադարական կամ երակուրտին-հետադադարական մեթոդները, մինչդեռ մեր պոլիտեխնիկ գպրոցը կարիք է պրում աշխատանքի ակտիվ մեթոդներին:

Նկատի պետք է ունենալ, վոր վոր մի մեթոդ ինքնին չի կարող լուծել ուսուցման աշխատանքի բովանդակության խնդիրը: Ուսուցման վորակի բարձրացնելը կարելի չէ միայն այն դեպքում, յերբ մանկավարժական պրոցեսում ուղտագործվում են գործնականում փորձված բոլոր մեթոդները, դրանց թվում ուսուցչի կենդանի խոսքը, դրեքը և այլն: Միայն մի վորոնք ուսուցման մեթոդով տարվելը միշտ հանդում է միակողմանիության:

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԻ ԴԵՐԸ

Գպրոցի հիմնական նպատակներն իրագործելը վերջին հաջվով կախված է իրան՝ ուսուցչի անձնավորությունից, նրա քաղաքական ուղղությունից, մանկավարժական և մեթոդական պատրաստականությունից: Վ. Ի. Լենինը կարի կղզու գպրոցի ունկընդերներին ուղղած իր նամակում առանձնապես ընդգծում է դասավի դերը մանկավարժական պրոցեսի կազմակերպման գործում: «Ի՛նչ շատ լավ է հասկանում, ընկերներ, վոր ամեն մի «կոնտրայ», ամեն մի «դեկլարաթյուն», ամեն տեսակի «ծրագիր», «կանոնադրություններ» և այլն, այդ բոլորը դասախոսների կազմի հանդեպ դասարկություններ են: Վ՛որ մի կոնտրոլ, վ՛որ մի ծրագիր բացարձակապես իվիճակի չեն փոխել պարապմունքների այն ուղղությունը, վոր վորոչվում է դասախոսների կազմով»: Ընդկազանովիչը կարմիր Պրոֆեսուրայի ինստիտուտի 10-ամյակին նվիրված ժողովում մեջ բերելով Վ. Ի. Լենինի այդ խոսքերը՝ ասաց. «Վ՛որ մանկ կարծում են քե բավական է մի գրքույկ գրել, իսկ մեզ մոտ գրքույկները հաճախ են սխալ գրվում, բավական է ծրագիր կազմել, կամ ինչպես այժմ մոդա յե արտահայտվել «մեթոդական մշակում» գրել, վորպեսզի ապահովված լինի դասավնդման ուղղությունը»:

Այդ խորապես սխալ է: Ահա քե ինչու, ընկերներ, մեն՛ պետ՛ է անհեղախ խստությամբ ընդգծել դասատուների մարմնի ուսական պատրաստականությունը ոչյոտուսեֆի, հետագա ընդլայնման դասավնդման վարակի: Լամար մղվող պայթարի հետագա ծավալման անհրաժեշտությունը»:

Գպրոցական աշխատանքի նոր ետապում յուրաքանչյուր ուսուցչի համար անհրաժեշտություն է՝ վճռականորեն իր քաղաքական պատրաստականությունից մակարդակը բարձրցնել, Մարքս-լենինյան մեթոդորոգիային տիրապետելը, իր մանկավարժական և մեթոդորոգիական կրթիքի կազմում բարձրացնելը:

«Գպրոցի մահացման» մասին «ձախ» տեսությունը շատ վատ հետեյանքներ տվեց և ուսուցչության մանկավարժական կրթիքի կազմում խիտ իջավ, քանի վոր դասավնդման մեթոդիկայի խնդիրները մի կողմ նետվեցին. ուսուցչին հրամցվում է տիրահաչակ «պրոյեկտների մեթոդը», վորն իբր թե ինքնին փոխարինում է բոլոր մյուս մեթոդները և նույնիսկ վերացնում է ուսուցչին: «Ձախերի» կարծիքով կյանքն ինքն է ուսուցչի զարձել, իսկ մեթոդը պրոեկտներն են, գպրոցն էլ՝ գործարանները, ֆարրիկաները, կոլխոզները, սովխոզները և այլն: Այս վտասակար հակալենինյան տեսությունը վերջնականապես պետք է վտարվի գպրոցից:

Նոր ետապում ուսուցչի աշխատանքի ճիշտ լինելը պետք է չափվի

նրանով, թե վորքանով և դաստառն տիրապետում աշխատանքի մեթոդներին, ինչպիսի ունակութիւններ ու գիտելիքներ և ձեռք բերել աշակերտութիւնը. ինչպես են կապակցված այդ գիտելիքները հասարակական-արտադրական աշխատանքի հետ, ինչպես և կարգավորված աշխատանքի հաշվառումը, և մանկավարժական պրոցեսը կոմունիստական դաստիարակութեան և լեմենտներով:

ԲՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՉԱՐԼԶ ԴԱՐՎԻՆ

(50-ամյակի առթիվ)

Բնագիտութեան հանձարեղ գիտնական Չարլզ Դարվինը ծնվել է 1809 թ., փետրվարի 12-ին Շրջուսուրդ կոչված անգլիական մի հետ ընկած քաղաքում: Մի ջիջ հասակն աննելուց հետո՝ ծնողները նրան ուղարկում են տեղական դպրոցը սովորելու: Բայց նրան ավելի շատ գետի ծուկը, դաշտի միջատները, մկներն ու գույնգույն քարերն էլին հետաքրքրում, քան թե դպրոցում կրոնի, լատիներենի ու հին հունարենի դասերը:

Տասնվեց տարեկան հասակում հայրը Չարլզին ուղարկեց Եդինբուրգ քաղաքի համալսարանը բժշկութիւն սովորելու:

Եդինբուրգը միայն մի ոգուտ տվեց Դարվինին, վոր նա այդտեղ շատ կանոնավոր կերպով համարում էր գիտական ընկերութեան կազմակերպված բնագիտական դասախոսութիւններին: Այդ ընկերութեան մեջ ծանոթացավ ժամանակի ամենաակնավոր բնագիտների հետ:

Այնուհետև Եդինբուրգից նա գնաց Կեմբրիջի համալսարանը:

Կենրերջում Դարվինը ծանոթացավ հուշակավոր բնագետ պրոֆեսոր Գեներլի հետ, վորը նրա վրա շատ մեծ ազդեցութիւն թողեց Գեներլին նկատել էր, վոր յերիտասարդ Դարվինը չափազանց շատ է հետաքրքրվում բնական գիտութիւններով, այդ պատճառով էլ նրա վրա շատ մեծ ուշադրութիւն էր դարձնում:

Քսաներկու տարեկան հասակում Դարվինը ավարտեց Կեմբրիջի համալսարանը և համաձայն հոր վորոշման պետք է հոգևորական դասնար, բայց իրերն այնպես դասավորվեցին, վոր նա ընկնելով բոլորովին մի այլ ասպարեղ՝ կրոնին ուժեղ հարված հասցրեց:

2. ԴԱՐՎԻՆԻ ՃԱՆԱԳԱՐՀՈՐԳՈՒԹՅՈՒՆԸ

1831 թվին անգլիական կառավարութիւնը վորոշել էր արեւողարձային յերկրները մանրամասն ուսումնասիրելու համար մի «գիտական» արշավախումբ ուղարկել:

Կառավարութեան նպատակն է հարկի գիտութեան զարգացումը չէր, ուզում էին իմանալ, թե այդ յերկրներում ինչ հարստութիւններ կան, վորոքեզի հետազոտում թախք զննել վրան:

Պրոֆեսոր Գեներլին լսելով արշավախմբի մասին «Բիլ» նախի նավապետին, վորը արշավախմբի ղեկավարն էր լինելու, խորհուրդ տվեց վերցնել նաև Դարվինին վորպես բնագետի:

Ճանապարհորդութիւնը տեւեց ամբողջ հինգ տարի, այդ ժամանակի ընթացքում Դարվինը կարողացավ աշխարհիս ամենահարուստ կենդանիներ ու բուսականութիւն ունեցող յերկրներն ուսումնասիրել: Նա յուրաքանչյուր բուսական ու կենդանական տեսակն ուսումնասիրութեան երկնթարհում և բոլոր տեսակներից ել համալուծութիւն կազմեց:

1836 թվին արշավախումբը վերադարձավ Անգլիա: Դարվինի բերած բուսական ու կենդանական համալուծութիւնն այնքան մեծ եր, վոր դիտնականներից կազմված մի հանձնաժողով հաղով կարողացավ այդ նյութերը դասավորել:

Դարվինը վերին աստիճանի համառ աշխատող եր. որինակ՝ նրա փորձերից շատերը տևում էին ամբողջ տարիներ, իսկ դրանցից մեկը 30 տարի տևեց: Նա իր ժամանակն այնպես եր դասավորել, վոր պարսպ ժամանակ յերբեք չէր ունենում: Ամբողջապես սխալ է այն կարծիքը, թէ նա առանց մեծ աշխատանքի ել հանձնարեղ գիտնական կարող եր դառնալ:

Մեր մեծ ուսուցիչներ Մարքան ու Լենինը վոչ միայն հանձնարներ էին, այլև չափից դուրս համառ ու լարված աշխատողներ:

Մարդիկ կարող են ի ծնե այս կամ այն ընդունակութիւնն ունենալ, բայց առանց աշխատանքի ու հասարակական պայմանների այդ ընդունակութիւնն ի հայտ չի կարող գալ:

3. ՄԻՆՉ-ԴԱՐՎԻՆԸ ՅԵՂԱԾ ԵՎՈՒՈՒՑԻՈՆԻՍՏՆԵՐԸ

Մինչև Դարվինը գիտնականների ձեռքի տակ կային բազմաթիվ փաստեր, վորոնք ապացուցում էին, վոր իրենց ժամանակի բուսական ու կենդանական տեսակները վոչ թէ մի անգամից են առաջացել կամ ստեղծվել, այլ աստիճանական դարգացում են ունեցել: Ժամանակի ընթացքում հասարակ տեսակներից ավելի բարձր տեսակներ են առաջացել: Գիտնականներից նրանք, վորոնք ընդունում էին, վոր կենդանական ու բուսական աշխարհներն աստիճանական դարգացում են ունեցել, կոչվում էին եվոլուցիոնիստներ, իսկ հակառակը պնդողները՝ հակաեվոլուցիոնիստներ:

Եվոլուցիոնիստներից էին Լամարկը, Սենթեղերը, Գեոթեն և այլք, սրանք իրենց ուսմունքով ուժեղ խփում էին աստվածաբանութեանը: Սրանց եվոլուցիոն ուսմունքով ջուրն եր ընկնում աստվածաշնչի ասածները, թէ ներկայիս կենդանիները, դրանց հետ միասին նաև մարդը, առաջացել են այն սկզբնական զույգից, վորոնց աստված է ստեղծել, վոր ներկայումս ել առանց աստծո հրամանի նույնիսկ տերեւ տեղից չի շարժվում:

Եվոլուցիոնիստներն իրենց հավաքած նյութերին բացատրութիւն տալիս սխալ յեզրակացութիւններն էին հանդում: Նրանցից միքանիսը, որինակ՝ Լամարկը պնդում եր, թէ կենդանու կամ բույսի մեջ կա մի աներևույթ գերբնական ձգտում, վորը նրանց մղում է առաջ դեպի կասարկարժում: Մեր կարծիքով այս գերբնական ձգտումը վոչ այլ ինչ է, յեթե վոչ աստծո գաղափարը: Իսկ ի՞նչ էին ասում հակաեվոլուցիոնիստները: Դրանցից ամենանշանավորը և ամենաեակցիոնիստը Կարլ Լենեյըն ու ժորժ Կյուվիէն էին: Որինակ՝ Լենեյըն ասում եր, վոր

«կան ու կմնան միայն այնքան տեսակներ, վորքան ստեղծել է աստվածն էյակը»:

Կյուվիէն խնդրին այլ կերպ մտտեցավ, նա փաստերի ճշման տակ չկարողացավ անտեսել այն քարացած տեսակները, վորոնք ապրել էին հարյուր հազարավոր տարիներ առաջ և իր ժամանակի բույսերից ու կենդանիներից իրտա տարրերվում էին:

Նա ասում եր—ճիշտ է, վոր դրանք մի ժամանակ ապրած բույսերի ու կենդանիների մնացորդներ են և այսորվա բուսական ու կենդանական տեսակներն նման չեն, բայց այդ արել է ինքն աստված, նա մի անգամ ստեղծել է բույսեր ու կենդանիներ, մի աստվածանակից հետո իր ստեղծածը քարուքանդ է արել և թաղել է հողի տակ, բայց վորոչ ժամանակ անցից հետո՝ նորից է մտադրվել ստեղծել բույսեր ու կենդանիներ: Ըստ Կյուվիէի՝ աստված քանյոթ անգամ ամեն ինչ քարուքանդ է արել և նորն ստեղծել, բայց միշտ ել նոր ստեղծածը նախորդից տարբերվել է, ահա այդ մնացորդներն էին, վոր հողի տակից դուրս են դալիս:

Պարզ է, վոր այս տեսակները զուրկ են ամբողջապես դիտական վորակ հիմքից: Սա մի տեսակ կեղծավորութիւնն եր տիրոջ կարգերի ու նրանց դործիք կրոնի առաջ:

4. ԻՆՉ ՆՈՐ ԲԱՆ ՀԱՅՏԱԲԵՐԵՑ ԴԱՐՎԻՆԸ ԲՈՒՈՒՑԻՈՆԻՍՏՆԵՐԸ

Առաջինը Դարվինն եր, վոր հիմնվելով իր փորձերի ու հավաքած փաստերի վրա տվեց տեսակների առաջացման պատճառները: Բայց այս աշխատանքի ընթացքում մեծ չափերով ոգտադործեց նախորդների հասկաքած փաստերը: Ճանապարհորդութիւնից վերադառնալուց հետո՝ Դարվինն ամբողջ չորս տարի մտածում եր այն մասին, թէ վերջապես ի՞նչն է ամեն բանի և մասնավորապես որդանական աշխարհի փոփոխութեան պատճառը: Նա շատ լավ հասկանում եր, վոր յուրաքանչյուր յերևույթ ունի իր պատճառը, բայց վորն եր այդ պատճառը, դեռ պարզ չէր:

Վերջապես մինչև 1840 թիվը վորոչ չափով ծանոթանալով նաև սոցիոլոգիայի հետ՝ ապացուցեց, վոր որդանական աշխարհի տեսակների փոփոխութեան պատճառն այն է, վոր հենց ավելայ տեսակի մեջ և նրանից դուրս շրջապատում կան հակասութիւններ, ահա այդ հակասութիւնների շնորհիվ ել առաջ է գալիս փոփոխութիւն:

Սակայն Դարվինն այս միտքն անմիջապես հայտարարեց, այլ ամբողջ 19 տարի յուր հետադոտութիւններով ու փորձերով, ավելի ևս ամբացրեց իր համոզմունքը: Վերջապես 1859 թ. լույս տեսավ նրա առաջին աշխատութիւնը՝ «Տեսակների ծագումը»:

Դարվինի այս աշխատութիւնը մի տեսակ սումբ եր, վոր ուժեղ հարված հասցրեց բնութեան մասին յեղած հին փոսած ու կրոնական ըմբռնումներին: Ահա թէ ինչու համար շահագործող դասակարգի ու նրա կրոնի ներկայացուցիչներն մեջ ուժեղ վայնասուն բարձրացավ:

Կրոնի ներկայացուցիչները նրան անվանեցին անաստված, հավատք քանդող և այլն: Իսկ բուրժուական գիտնականները նրան համարում էին յեթերաբանական ու դատարկ մտքեր քարոզող մի մարդ: Սակայն Դարվինն ունեցավ նաև իր բազմաթիվ հետեորդները, վորոնք ազահարար կլանում էին նրա մտքերը:

Անաթեիս և ասում այդ ժամանակվա հողակափոր գիտնական Հյուզին:

—Տեսակաների ծագումը՝ գիրքը մեզ վրա այնպես ներգործեց, ինչպես ներգործում են լույսի վառ ճառագայթները խորը մթության մեջ գտնվող մարդու վրա՝ ցույց տալով նրան ճանապարհ: Այդ իսկապես բանն այն էր, վոր մենք վորոնում էինք, բայց չէինք գտնում:

1867 թվին լույս տեսավ Գարվինի «Ընտանի կենդանիներն ու մշակված բույսերը» աշխատությունը, վորտեղ այն միտքն է հայտնում, թե ինչպես հաղարավոր տարիների ընթացքում մարդու մեջամտությունը փոխվել են և փոխվում են ընտանի կենդանիներն ու մշակվող բույսերը: 1871 թվին լույս տեսավ «Մարդու ծագումն ու սեռական ընտրությունը» գիրքը: Այս գրքում Գարվինն ապացուցում էր, վոր մարդը բացառություն չի կազմում որգանական աշխարհի մեջ, նա նույնպես ունեցել է բնականոր ծագում, վոր մարդն ստալ է յեկել կապիկների մի տեսակից: Գլխավորապես այս աշխատությունների մեջ և ամփոփված Գարվինի ուսմունքը, վորին մենք անվանում ենք գարվինիզմ:

Կյանքի վերջին տարիներում շատ եր ուզում մի քիչ էլ ապրել, մինչև վոր վերջացներ իր փորձերը, սակայն այդ նրան չվիճակվեց: 1882 թ. ապրիլի 8-ին կրեն շատ վատ դրաց, իսկ 19-ին բժույզիայի մեծագույն գիտնականը այլևս չկար:

Գարվինին թաղեցին աստղագալիության հանճարեղ գիտնական Եյուտենի կողքին:

Գարվինի ուսմունքի Եյության մասին հետևյալ համարում:

ԻՆՉ ՁԵՎՈՎ ԿԱՐՆԻ ՅԵ ԲԱՐՁՐԱՏՆԵԼ ԲԱՄԲԱԿԻ ԲԵՐՔԸ

Բամբակի հողամասերի որգանական պարարտացման պրոբլեմը նույնպես հաջող կերպով լուծում է բերքատվության բարձրացումը և միաժամանակ բարելավում է մեր հողային տեսակները՝ ստեղծելով փոշիացած անստրուկտուր հողերում ստրուկտուրա, վորն այնքան Եյուտենի ու կենսական նշանակություն ունի բամբակենու համար:

Վերոհիշյալ նպատակին հասնելու համար, անհրաժեշտ է կիրառել:

1. Բամբակի միջլարքային մասնակի կանաչ պարարտացում.
2. Լրիվ կանաչ պարարտացում և
3. Գոմաղբով պարարտացում:

Այժմ քննենք, թե ի՞նչ է այս յերեք տիպի պարարտացումների Եյությանը և վորին պետք է տալ գլխավոր առաջնությունը:

Գանճակի սելեկցիոն կայունի փորձն աշնանացան սիսեոի վերաբերյալ տվել է հրաշալի արդյունք, այսինքն բամբակի յերբորդ ջրի ժամանակ, վոր լինում է 9—15-ը սեպտեմբերի, ցանվում է բամբակի միջլարքներում, աշնանացան սիսեո, վորը ծառայում է հողի 1. որգանական պարարտացման, 2. վնասատուների հափաքելուն և, վոր գլխավորն է, 3. պահում և բամբակենուն աշնան ցրտահարվելուց, 4. ապահովում է բամբակի բարձր բերքատվությունը, վորը կոնտրոլի հետ համեմատած՝ տալիս է 3A տոկոս բարձր բերք, 5. հաջող կերպով լուծում է բամբակի մոնոկուլտուրայի պրոբլեմը:

Լրիվ կանաչ պարարտացում.—Այս ձևանարկման ժամանակ հողն

առաջին տարին յեթև դրաղեցված է լինում ուրիշ կուլտուրայով, հերկվում են 4 խոտանի գուլթանով և ցանվում թիթեռածաղիկ ընտանիքին պատկանող միամյա բույսերը: օրինակ՝ վիկաների տեսակները, վորոնց կարելի յե մինչև նոյեմբեր 1—2 անգամ հնձել, ապա խոր հերկել, անել ձմեռային արաթ և թողնել մյուս տարի բամբակի համար: Յերկրորդ տարին այդպիսի հողերը տալիս են բարձր բերք:

Համոզվելու համար բերենք Գանճակի սելեկցիոն կայունի փորձը, ուր ցանված է յեղել թիթեռածաղիկ ընտանիքից մաշ կամ սոյա և ծաղկման շրջանում հնձվել է: Բացի կանաչ պարարտացումից, փորձեր արվել են նաև գոմաղբի և հանքային նյութերով պարարտացման վրա, սակայն բորբից լավ եֆեկտը տվել է կանաչ պարարտացումը:

Ահա փորձերի արդյունքները՝

1. Կոնտրոլ (առանց պարարտացման) 95 փ. (դեսիտոլինից):
2. 2A00 փութ գոմաղբով պարարտացված հողը տվել է 168 փ. 12 կիլո. բամբակ:
3. Կանաչ պարարտացումը (ծաղկման շրջ.) 176 փութ.
4. Գուսպ 60 փ. և սուպերֆոսֆատ՝ 10 փ. ստացվել է 163 փ. բամբակ:
5. Նորվեգիական սիլիտրա (10 փ.) և սուպերֆոսֆատ (10 փ.) ստացվել է 147 փ. 4 կիլո բերք:

Վերոհիշյալ թվերից պարզ յերևում է, վոր ամենաբարձր բերքը տվել է կանաչ պարարտացումը—մեկ դեյալտոնից 176 փ. բամբակ, յերկրորդ տեղը բռնում է գոմաղբը:

Այսպիսով անհրաժեշտ է բամբակի միջլարքներում ցանել մեր կլիմայական պայմաններին լավ հարմարված տեղական աշնանացան միամյա թիթեռածաղիկ ընտանիքին պատկանող բույսեր, օրինակ՝ թալոս վիկաների տեսակները՝ վելյոդա և սաուիվա: Ցանելով վերոհիշյալ բույսերից նրանք, վորոնք մեր կլիմայական պայմաններում տալիս են լավ արդյունք, դրանով մենք հողին կտանք անհրաժեշտ որգանական պարարտացում, վորի համար դորձամիող քուսպը կարող ենք սոցիալիստական անասնապահության կարիքների համար, վորպես անփոխարինելի կոնցլիտերիկ կեր:

Այսպիսով բամբակի միջլարքային որգանական պարարտացումը զաչտափարություն մեջ կիրառելը ուղիղնալ ձևանարկում է նաև այն տեսակետից, վոր նույն վեզետացիայի ընթացքում ստանում ենք բամբակի բերք. ապահովում ենք բարձր բերքատվությունը, (կոնտրոլի հետ համեմատած տալիս է 3A տոկոս բարձր բերք), դրանով կենտրոնացած պայքար ենք մղում բամբակի վնասատուների դեմ, վոր միաժամանակ պայքար է բերքատվության բարձրացման համար, տալիս ենք հողին որգանական պարարտացում, բարելավում ենք հողի ստրուկտուրան, պահպանում ենք բամբակի նույն վաղահաս աշնան ցրտահարվելուց:

Թիթեռածաղիկ ընտանիքին պատկանող տեսակներն ունեն այն ընդունակությունը, վոր այս բույսերի արմատային մազմզուկների վրա գանվում են փոքրիկ պարարներ, վորոնց մեջ ապրում են մեզ սպտակար բակտերիաներ. վոր կապում են օդի միջի ազատ ազոտը և տալիս հողին և բույսին, վորի վրա ապրում են. հետագայում բույսերն ու բակտերիաներ փոման ու քայքայման յենթարկվելով փոշիացած հողերը դարձնում

են կնձիկային, խաղում են ցեմենտի դեր՝ ավազային հողերում, ծանր կավային հողերը թեթևացնում են, վորով դարկ է տրվում հողի ալերա-ցիային, պրոցեսների արագացմանը, ավելանում է ջերմությունը, ողջ է խոնավությունը: Մինչ այդ բույսերի համար հողում դանվող անոթ-տազործելի անդամները մատչելի յեն դառնում բամբակի խորացող արմատի համար:

ՄՏԵՂԾԵՆՔ ԿԵՐՆ ԲԱԳԱ

Չարդացող սոց-անասնապահությունը պահանջում է կերի հսկայա-կան միջոցներ, իսկ մենք գիտենք, վոր կերն անասնապահության դար-դացման հզոր ըմպիներից մեկն է:

Իմ պատմական վորոշումների մեջ 17-րդ կուսկոնֆերանսը նշեց Սոց-անասնապահության կարևորությունն ու նրա դարդացման հեռանկար-ները: Ըստ այդ վորոշումների մսի պրոբլեմը պետք է լուծվի յերկրորդ հնգամյակում, ինչպես լուծվեց հացահատիկի պրոբլեմը 1-ին հնգամ-յակում, նույն հարցի պրոբլեմի լուծված, վորձված ուղիով:

Այս դժվարին հարցի հաջող լուծումը կախված է այն բանից, թե մենք ինչ չափով դարկ կտանք խոտացանության և յեղած բնական խոտ-հարկներ, արոտատեղիներն ու մարդագետիները ուսցիտնալ (նպատա-կահամար) կոպտագործենք և կվերարերվենք մարդագետիներին դրու-թյունը:

Մեզ մոտ միայն վերջին տարիներն է անցկացվում անասունների սացիտնալ կերակրում, այն էլ շատ հաճախ ազատազված ձևերով, վորովհետև չկան համապատասխան կերի տեսակներ, վորը պահանջում է դոսիմենտումը, չնայած վերջին տարում խոշոր բեկում՝ ստեղծվեց հյութալից կերի՝ սիլոսի ստեղծման ասպարիզում: Բայց միայն սիլո-սով կերի բազայի հարցը չի լուծվում: Վատ կերակրման ու խնամքի պատճառով է, վոր մեր տեղական կովերը տալիս են 560—640 կ. գրամ (կամ 35—40 փ.) կաթ:

Մինչ դեռ նույն տեղական կովերը լրիվ սացիտնալ կերակրման գեպում, ավելացրել են կաթի չափը քառակի և ավելի, իսկ յեթե հաշվի առնենք ցեղի անվազումն և խնամքն այն ժամանակ պատկերը բոլորո-վին կփոխվի:

Անասունների կերակրման հիմնական միջոցները հանդիսանում են կուպիտ (չոր) հյութալից և ուժեղ կերերը: Կուպիտ կերերն իրենց ծափա յով մեծ են և քիչ սննդատու նյութեր են պարունակում, վորոնք ծառա-յում են վորպես կենսապահ կեր (այն կերերը, վորոնք տալիս են անա-սուններին միայն իրենց դոյությունը պահպանելու համար, նա կոչվում է կենսապահ), իսկ հյութալից և ուժեղ կերերը ծառայում են վորպես արտադրող-կաթ, միս, յուղ և այլն:

Կուպիտ կերերից են՝ խոտ, դարման: հյութալից կերերից են՝ թեփ, բուսոց, հատիկներ և այլն:

Մեր յերկրի գիրքը նրա հնարավորությունները մեծ մասամբ նպաս-տավոր են անասնապահության դարդացման, ինչպես՝ Ստեփանապան, Լենինական, Դիլիջան, Շոտլադին, Նոր-Բալայեան, Չանգեզուր և այլն:

Կոչու և մեծածավալ ու հյութալից կերն ստացվում են արհեստա-կանորեն մշակելուց կամ բնական խոտհարքներից ու մարդագետիներ-րից, իսկ ուժեղ կերերն ստացվում են տեխնիկական կամ հացահատիկ-ների վերամշակումից, որինակ—թեփ, բուսոց և այլն: Մինչև այժմս յեղած ցանովի խոտերի տարածությունը շատ չնչին է և չեն համապա-տասխանում դարդացող կոլխոզ և սովխոզ անասնապահության պահանջ-ներին: Մյուս կողմից բնական խոտհարքներն և մարդագետիներն բեր-բատությունը շատ ցածր է յեղել—500—700 կ. գրամ: Ինչպես տեսնում ենք վորակային ցուցանիշները շատ ցածր են, վորովհետև մինչև այժմս չի մտածվել արմատական բարելավում մտցնել բնական խոտհարքների ու մարդագետիների մեջ:

1) Գարնանացանը, մի մարտական խնդիր է դնում.— մարքիմում չափով ավելացնել ցանովի խոտերի տարածությունը, ինչպես և պա-լարարմատ պտուղների ու սիլոսային բույսերի տարածությունը:

2) Յեղած բնական արոտատեղիներին և մարդագետիներին դրությու-նը բարելավել:

Ցանովի խոտերից՝ ամենակարևորներն են առվույտը (յոնջան), իհարկե այն շրջաններում, վորտեղ ջերմության աստիճանը բարձր է, վորը նպաստում է բերքի 3—4 անգամ հավաքման:

Իսկ նախալեռնային և յեռնային շրջաններում պետք է տարածել ու մասսայականացնել կոլմգանը, յերեֆնակը, վիկան, այս վերև նշած բույսերը բոլորն էլ պատկանում են յորացեղ բույսերին: Սրանք տալիս են հսկայական կերի մասսա, իսկ մյուս կողմից լավացնում են հողի կառուցվածքը, նրա մեջ մտցնելով ազոտ: Նրանց արմատների վրա կան պալարիկներ, վորոնց մեջ դանվում են այսպես կոչված ազոտա-բաղադրներ, վորոնք ողի մեջ յեղած ազոտ ազոտը կարողանում են կա-պել և բույսի մեջ մտցնել, մինչդեռ բույսերն իրենց կանանչ տերեղե-րով չեն կարողանում յորացնել ողի մեջի ազոտը, վորը կազմում է— ողի բաղադրության 79%—ը:

Այսպիսով այդ բույսերը մտցնելով, նախ մենք կստեղծենք նոր պի-տանի հողային մասիվներ, վորոնք ուրիշ կուլտուրաների համար հնա-րավոր չի ոգտագործել, իսկ վերև նշված բույսերը մտցնելուց հետո նրանք դառնում են պիտանի, ինչպես որինակ Սարդարարատի Բոզ կոչ-ված (կավային) հողերը, իսկ մյուս կողմից կստանանք հսկայական կերի մասսա:

Այս կերաբույսերի մյուս ամենախոշոր առավելությունը նաև նրա-նումն է, վոր սրանք իրենց մեջ պարունակում են շատ մարսվող և անա-սունների որդանիզմի համար շատ կարևոր սպիտակուցային հյութեր:

Դարման կամ մյուս խոտերի մարսողունակությունը ցածր է, իսկ յեղած սնունդը միակողմանի՝ միայն ավազներ:

Չորային շրջանների համար նպատակահարմար է ցանել Սուբանի խոտ, վորը պատկանում է հացահատիկների ընտանիքին և ինչպես անու-նից յերևում է նա դիմացկուն է ու հարմարվող է շոր անապատային պայմաններին, ինչպես—Աֆրիկայի ու Սուբանի անապատները, այնպես վոր մեր վորոշ շորային կամ անձրևի շրջանների համար (վորտեղ մթնոլորտային տեղումները քիչ են) կարող է ծառայել վորպես ցանովի խոտ, վորպես սիլոսի մասսա:

Հյուժարից կերերից են՝ պալարապտուղներ, կերի ճահնդեղ, դոն-
դեղ (չաղդամ) կարտոֆիլ և այլն: Հյուժարից կերերից են նաև շուտ
հասնող և հսկայական մասսա, ինչպես փորձերն են ցույց տվել, հեկտա-
րից 40—70 տոնն թաց մասսա սիլոսի համար:

Յուրաքանչյուր շրջանին իրեն պայմանների համաձայն տրված և
խոտացանության պլան, այդ պլանները պետք է դառնան որվա պայքարի
ինդիք, կատարել, գերակատարել այն:

1. Բայշիկիյան յերրորդ գարնանացանը դա անատունների կերի
բազա բտեղծման մի խոշոր տնտեսական ու քաղաքական կամպանիա յե:

2. Ամեն մի քիզ ազատ մնացած հողամասը, պետք է ոգտագործել:

3. Ավելի ուժեղ պայքար տանել տեղում յեղած և ստացված սեր-
մերի քիզ ու ժամանակին ոգտագործման համար:

4. Ստեղծել խոտասերմերի հատուկ հեկտարներ:

5. Յեղած բնական խոտհարքների ու մարդադեռնիների դրուժյունը
բարելավել՝ ա) քարեր հավաքել, բ) պարարտացնել, գ) փոցխել, դ) բա-
ցուտներ ցանել:

Մի բան պետք է իշխել, վոր առանց կերի ուժեղ բաղալի չկա սոցա-
նատնադահուժյուն:

Գ Ր Ա Կ Ա Ն - Գ Ե Ղ Ա Վ Ր Ե Ս Տ Ա Կ Ա Ն

ՎԵԼԼԻ ԲՐԵԴԵԼ*)

ՅԵՐԵՒ ՍԵՐՈՒՆԴ

Խարկովի ոսկերայի տանիքին հաղթականորեն ծածանվում է կարմիր
դրոշը: Մուտքը դարձարված է կարմիր պատտաններով: Դռան ճակա-
տին ուղիղաձևական խոշոր տառերով վողջույն է ուղղված այն հին մար-
տիրկներին, վորոնք տասնհինգ տարի առաջ աղաավիցին բանտերից և
աքսորից:

Ուրախ և աշխուժ յեռուզեռ է տիրում հին թատերասրահում: Պար-
տերում և ոթյակներում խիտ նստել են բանվոր-բանվորուհիները, իսկ
կոմյերիտականները խոնավել են ոթյակների մոտ ու միջանցքներում և
դվարթ աղմկում են, խոսում, կանչում, յերգում, մանդոլին ու կիթառ
նվագում: Միքանի կոմյերիտականներ, կարմիր բանակայինների հետ
միասին, կարդապահություն, հսկողություն են հանձն առել: Սակայն
կարգ պահելու կարիք էլ չկա: Դահլիճը լեղ-լեցուն է, ասեղ դցելու
տեղ չկա:

Կարմրադարձ բեմի վրա՝ յերկար սեղանի մոտ նստած են ցարական
կարգերի դեմ պայքարող մարտիկները: Արծաթահեր գլուխներ, կնճիո-
ներով ակոսված գեմքեր, այնձուփ միրուքներով կարմիր պարտիզան-
ներ: Նրանցից մեկը հուզված փետտում է միրուքը: Յերբ ուղացիան հա-
ղիվ լուեց և նախագահը բաց արավ հանդեսը, բուռն ծախահարություն-
ների մի նոր հորձանք փոթորկեց դեպի բեմ:

Ընկ. Յարոսլավսկին բարձրանում է ամբիոն: Աղմուկը հեղահեղ
հանդարտում է: Ընկ. Յարոսլավսկին ժպտադեմ նայում է վիթխարի
դահլիճի ներսը: Մի կուռ աղամարդ է նա: Մեր հեղափոխականների
շրջանում աչքի յե ընկնում իր ալիլի յերիտասարդ տեսքով: Հենց վոր
սկսվում է խոսել, տիրում է բացարձակ լուություն: Նա հիշում է ցարա-
կան անիծյալ կարգերը, նկարագրում և ցարական բանտերի և աքսորի
գույն առաջնորդի՝ Լենինի մասին: Բոլոր հայացքները բարձրանում են
տանջանքներն ու սարսափները, խոսում է ոուս պրոլետարիատի մեծա-
վեր, դեպի Լենինի մեծադիր արձանը, վոր կանգնած է բեմի վրա: Չախ
ձեռքը անդրափարտիկի գրպանում, աջով բաճկոնի լանջածալքը բռնած՝
վերևից Լենինը նայում է բանվորներին: Այսպես է հաճախ նա կանգնել
բանվորական մասսաների առջև, նա, վոր տասնամյակներ շարունակ

*) Վիլի Բրեդելը պրոլետ գրողների պատասխանատու քարտուղարն
է, այս տարի ապրիլին նա յեկավ ԽՍՀՄ-ն և յեղավ մեղ մուտ Յերեւ-
նում:

անգույն հեղափոխական աշխատանք և սարել և բանվորներին ունակ դարձրել իշխանությունը նվաճելու:

Յարոսլավսկին խոսում է Ստալինի մասին: Նա բացատրում է, թե ինչու Լենինից հետո Ստալինն է Խորհրդային Միության և համաշխարհային պրոլետարիատի ամենից արժանավոր առաջնորդը: Նա Ստալինի անընդհատ և պողպատե եներգիան պատկերող որինակներ է բերում ցարական աքսորի ժամանակները, նկարագրում է տասնամյակներ տևող նրա համառ պայքարը հեղափոխական մարքսիզմի բոլոր տիպի կեղծողներին դեմ, նրա անողոք կոնկրետ մարքսիզմ-լենինիզմի գծից չեզոքները դեմ:

Նվազախումբը թնդացնում է Ինտերնացիոնալից մի տող: Միքանի կոմյունիստ խմբակներ լողանգներ են գոտում կեցցեների ձայնից փոթորկող սրահում:

Հանկարծ լույսը հանգչում է: Լուսարձակները շողերի առունները վորոնելով պտույտ են տալիս դահլիճում: Կարմիր բանակայիններն սկսում են նվազել: Սրահի մեջ տեղի մուխ տարածությունից հեղեղափայտ հորդում է մի խառնաձայն քայլերը: Կողքի բոլոր դռները միաժամանակ բացվում են: Թմբուկների վորոտով, շեփոնների և սուլիչները ձայնով դահլիճն են մտնում պիոներները: Սպիտակ վերնաշապիկներով և կարմիր փողկապներով, յուրաքանչյուր ողակն իր փոքրիկ գրոչակներով, խորխտ և հաստատաքայլ անցնում են նրանք դահլիճի միջով և բարձրանում բեմը: Մի սրտազին ժխոր է տիրում թատերասրահում — կարմիր բանակայինները նվազում են, պիոներներն ուժգին թմբկահարում, շեփոնում, սուլում են թոքերի ամբողջ ուժով, բանվոր հանդիսականները ծափահարում «կեցցե» գոտում, դոփում են:

Պիոներների մի խումբ տեղ է բռնում հին հեղափոխականների առջև: Տղա, աղջիկ խառն՝ շարվել են հասակի կարգով յուսարձակի առատ լույսի տակ:

Յերբ աղմուկը քիչ հանգարտում է, սկսում է վողջունումը: Պիոներներից յուրաքանչյուրը մեկ անգամ յերկու խոսք է ասում, հաջորդը շարունակում է նոր խոսքերի հավելումով:

— Մենք պիոներներս վողջունում եքն ձեզ, վոր ցարիզմի դնդաններում և աքսորներում մեզ համար տանջվել էք, — սկսում է առաջինը՝ մի փոքրիկ, մոտ ութ տարեկան մանուկ:

— Մենք պիոներներս զեկուցում ենք ձեզ մեր աշխատանքների մասին: Այնուհետև ինքներդ դատեցեք — կատարում ենք մենք մեր պարտականությունը, վորպես լենինիստներ:

Խորին լուռություն է տիրում պարտերում և սթյակներում: Վուջ մի շշուկ, վուջ մի շշունջ:

Նախազանության սեղանի մոտ նստել են ալեհեր հին հեղափոխականները: Միութենական պրոլետարիատի մարտիկների առաջին սերունդն են դրանք: Տանջվել են նրանք բանտերում ու խավար նկուղներում, կրել են զրկանք ու տառապանք իրենց հեղափոխական-պրոլետարական համոզմունքների և աշխատանքների համար:

Պարտերում և սթյակներում նստել և պատերի ու միջնորմների մոտ խոնաված կանգնել են Հոկտեմբերի և քաղաքացիական պատերազմների մարտիկները, սոցիալիզմի կառուցման հերոսները, հարվածայինները,

կոմյունիստականները: Պրոլետահեղափոխականների յերկրորդ սերունդը: Սոցիալիստական Միության ինքնագիտակցից և ապագային վստահ տերերը:

Իսկ այդ յերկուսի միջև կանգնած է յերրորդ սերունդը, բայլելիզմի բազմամիլիոն բանակի մտտաղ մարտիկները, վորոնք մեծերին զեկուցում են իրենց պորձունելության մասին:

— Մենք պիոներներս կադ ենք հաստատել Գերմանիայի բանվորների և գյուղացիների յերեխաների հետ և կանոնավոր կերպով ստանում ենք «t r e m m օ b» («Թմբուկ») թերթը: Դրա փոխարեն մենք Գերմանիայի պիոներներին ուղարկում ենք մեր թերթը:

— Մենք թղթակցում ենք Յրանսիայի բանվորների և գյուղացիների յերեխաների հետ և մեր ուժերը ներածին չափ ոժանդակում նրանց դրժվար պայքարին:

— Մեր ողակում մենք սովորում ենք արդեն մարքսիզմ-լենինիզմը: Մենք արդեն անցել ենք, թե ինչպես դուք մեծերդ խիղախորեն պայքարել էք ճնշողները դեմ:

— Մեր ողակն ամբողջ ուժով ուղում է մասնակցել սոցկասուցման: Յերբ դուք, մեծ բնկերներ, մեր ողնությանը պետք կունենաք, կանչեցեք մեզ, — մենք միշտ պատրաստ ենք:

— Բանվոր-բանվորուհիները ցնծում են, ծափահարում և բացականում:

— Մենք պիոներներս ուսումնասիրում ենք լենինիզմը: Սակայն մենք ուղում ենք ոտար լեզուներ ել սովորել, վուսովհետև մյուս յերկրների պրոլետ յերեխաները մեր ողնության կարիքն ունեն:

— Բոլոր պիոներներս մեր շնորհակալություն ենք հայտնում մեզ, հասակավոր մարտիկներիդ, վոր սոցիալիստական հայրենիք եք ստեղծել:

— Իսկ քեզանից, բեռի Յարոսլավսկի, — դիմում է ուղղակի ընկ. Յարոսլավսկուն վերջին և ամենափոքրահասակ պիոները, — մենք պիոներներս սպասում ենք, վոր դու բայլելիկյան կուսակցության պատմություն գրես, սակայն այնպես, վոր բանվորների յերեխաներս ել այն հասկանանք, այն ել... — փոքրիկ շարածին մի խորամանկ դադար է տանում — առանց թեքումների...

Խանդավառ ծափահարությունների մի կատաղի փոթորիկ է պայթում դահլիճում:

Ծափերի, բացականչությունների, ծիծաղի ժխորի մեջ պիոներներն սկսում են իրենց խառնաձայն և բարձրագոյ նվազը: Թմբուկները վորոտում են, շեփոնները հնչում, սուլիչները ճշում:

Խանդավառ ծափահարությունների ազմուկի միջով պիոներները հաղթաքայլ անցնում են դահլիճով:

Թնդում է «Ինտերնացիոնալը»:

Պրոլետ պայքարողների յերեք սերունդների հայացքներն ել ուղվում են Լենինի վրա:

Լենինը կանգնած է բարձր, ձախ ձեռքը գրպանում, աջ ձեռքով բաձկունը կրճքի ծալքը բռնած և նայում է բանվորական մասսաներին:

Ի վում է, թե ժպտը խաղում է նրա դեմքի վրա:

(Գրված է «Ռոտե Զալե»-յի համար)

ՊԱՅՔԱՐ ԴՐՈՇԻ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՏՎԱԾ ՊԱՏՄՎԱԾՔԻՑ

ԱՐՄ. ՔԱՄԱԶՅԱՆ

Ամսվա վերջին որն եր:

Հաշվապահը յերկար ժամանակ զցեց համըրչը, սրածայր մատիտով ինչ վոր թվեր գումարեց, հանեց, բաժանեց ու բազմապատկեց ու «Կի-մի» անվան հանքի հաշվի տակ գրեց.— Ամսվա պլանը թերակատարված է 4 տոնն պղնձաքարով: Հեշտ է ասել այդքան մի փոքրիկ թիվ: Բայց այդ «մուտքի մաս»-ում դրելու համար ամբողջ հանքը պիտի աշխատեք կես որ...:

Յեկ այդ 4-ը հուզեց հանքի կոմյերիտական հարվածայիններին:

Հանքի առաջավոր բրիգադերները հանրակացարան հավաքվեցին: Խճբվեցին սեղանի շուրջը:

Սկսեց խոսել լավազույն բրիգադներից մեկի ղեկավարը՝ Արոն:

— Ժամանակը թանգ է, ընկերներ՛ր, և դուրսից լուրջ: Եներդիա չլինելու պատճառով 5 որ մեր հանքը լրիվ չի աշխատել և թերկատարել ենք այս ամսվա պլանը: Այսոր ամսի վերջին որն է: Յեթե մինչև գիշերվա ժամի 12-ը կարողանանք 4 տոնն պղնձաքար տալ, մենք ելի առաջ կլինենք բոլոր հանքերից և դրոշը չեն վերցնիլ մեզինից: Քիչ առաջ այդպես վորոշեց հարվածային ամսի շտաբի նիստը: Այժմ մենք պիտի լուծենք մեր բազդը: Պիտի կարողանանք տալ մեզ արժանի ընկություն:

Ձեռքերը դրպանում դրած վերկացավ Կոսարևի անվան առաջավոր բրիգադի ղեկավար Ալեքսանը: Նախքան խոսելը յերկու անգամ պլինդ հաղայ:

— Յեթե դրոշը հանձնենք,— նրա բարեբը հնչում էլին հատու, չեղտակի, իսկ հոնքերը մի փոքր կիտել եր, վորն ավելի լրջեցնում եր նրա դեմքը,— կնչանակի պիտի հանձնենք նաև մեր կոմյերիտական տոմսերը, կնչանակի մենք անշնորհք ենք կատարելու մեր խոստումները, վոր տվել ենք Կիմ-ի Գործկոմին և ընկեր Կոսարևին:

Հետո Ալեքսանը ձեռքը տարավ ծոցի դրպանը և այնտեղից հանեց Վասիլևի նամակը:— Ահա այս նամակը, այս թղթի կտորն էլ լեզու տաճ հաշիվ է պահանջում մեզանից: Այս նամակն ստացել եմ Ուրալի հանքերից— մի կոմյերիտական բրիգադից, վոր գիտի մեր անունը, մեր տեղը: Նա՛ Վասիլևի բրիգադը, հաղթանակով առաջ է սրանում, դրոշն ամուր է պահում իր հանքի վրա և նույնն էլ մեզանից պահանջում: Պահանջում են, անպատճառ պահանջում, վոր դրենք, թե ինչպես ենք փակում մեր պլանը հարվածային ամսում:

— Այ, խայտառակություն: Բա ինչ պիտի պատասխանենք նրանց:

— Վոչ թե խայտառակություն, այլ բախտավորություն,— իր խոսքն առաջ տարավ Ալեքսանը: Մեզ համար վորքան թանգ արժե, յերբ հեռու-հեռու Ուրալից մի խումբ շախտյոր կոմյերիտականներ մտածում են մեր մասին, խթանում, վոր յես չմնանք: Ինչ արժե մեզ համար, վոր մի ուուս կոմյերիտ, չեկ Վասիլևը, գիշերը հոգնածա տուն է գալիս շախտից, նստում իր հասարակ սեղանի առաջ և յեղբայրական ու կարոտի

խոսքեր գրում մեզ— հենց այդպես էլ գրած է նամակում: Նրանք չեն տեսել մեզ, բայց մենք մի «մոր կաթով» ենք մեծանում: Մենք էլ ենք հարվածային բրիգադ՝ նրանք էլ: Յեթե մենք պլանը լրիվ չտանք և հանձնենք դրոշը, Վասիլևն ու իր բրիգադը հեռու Ուրալում կծիծաղեն մեզ վար, կախոսան մեր կոմյերիտական անվան: Յեկ ինչու միայն նրանք: Ուրալից մինչև այստեղ, և մեր յերկրի բոլոր անկյուններում կլամանան, կկարդան մեր մասին: Այդ մի կողմից: Վասիլևի բրիգադը նամակում գրում է. «Յեթե ձեր պլանից պակաս պլինձ տաք, այդ կնչանակե, վոր դուք մի անիվ, մի մոտոր, մի յերկաթալար խլում եք մեր յերկրից, պրոլետարիատից»: Հենց այսպես էլ գրած է:— Մի՞ թե դուք, հարվածային ընկերներ,— չունչ քաշելուց հետո՝ շարունակեց Ալեքսանը,— կհամաձայնվեք, վոր մենք այդ որին հասնենք, պարտք մնանք յերկին, սև բիծ քաշվի մեր յերեսին»:

Նստածներից ամեն մեկը խորասուզված՝ Ալեքսանի հայտնած մտքերի մասին եր մտածում: Մեկը գլխահակ գետնին եր նայում և ձեռքի փայտով հատակին գրում «4 տոնն»: Մի բրիգադեր էլ շունչը քաշած՝ Ալեքսանին եր նայում: Նայողի աչքերը պայծառ էլին, վառ և այրող, ինչպես դրակ չող արևը և պղնձաձուլը կոնվերտրի թեժ յերախը: Այդ վառվող գույգ աչքերն ասես զոչում էլին. «մենք կտանք 4 տոննը»:

Առաջ յեկավ Յերեմը:

— Բրիգադի ղեկավարներին առաջարկն է՝ հենց այժմ անցնել դործի, բոլոր զարոյներում դործի դնել մեխանիկական և ձեռքի մոլորտողները,— համաձայն եք:

Իհարկե, համաձայն ենք:

— Իհարկե, համաձայն ենք:

— Այդ շատ լավ առաջարկ է:

— Այդ մեր պատվի խնդիրն է:

Յեկ բոլորը վողեորված վոտքի յերան, արագ հագան սպեց հագուստը և վերցրին կարբիդի լամպերը: 27 կոմյերիտականներ աշխուժով և մեծ յեռանդ մկաններում՝ թոան դեպի իրենց ընտանիք— հանքը: Ասես ամիսներով չէլին յեղել այնտեղ և կարոտել էլին ամեն մի խորշի, գարոյի, մոլորտակի:

Ամենից առաջ հզարտ գնում եր Ալեքսանը: Նա տեսնելով աղերանց յեռանդը՝ հավատացած եր, վոր կծածկեն պարտքը: Ալեքսանը մտածում եր այն մասին, վոր իրենք կտանեն հաղթանակը և բոլորի անունից պարզերես նամակ կգրի Վասիլևին, գուցե և նորից Կենտկոմ ընկեր Կոսարևին: Այդ մասին թերթերում էլ կգրեն և ամբողջ յերկիրը կիմանա 27 կոմյերիտականի մեծ հաղթանակի մասին:

Ալեքսանի կրծքի տակ կասես դիմամիտ լիներ դրած: Ձորերը նեղ էլին թվում նրան, ասես ողը քիչ եր չնչելու համար և ուզում եր թռչել, սյանալ դեպի Ուրալ, գտնել Վասիլևին, նրա բրիգադին և ասել՝

— Վասիլև ջան, տղերք ջան: Դժվարություններ շատ կային, բայց հաղթահարեցինք... Ամթով չեղանք, ավինք պլանը, բայց չթողինք մեր պատվին ու պարճանքը՝ փոխանցիկ գրոշը:

Ալեքսանի աչքովն ընկավ հանքի վրա ծածանվող կարմիր դրոշը, վոր իրիկնադեմի գով թմու թևերին փրփրում եր...

— Դու միշտ կմնաս այդտեղ,— անցավ նրա մտքով:

Քիչ հետո 27 կարբիդի լամպեր վառվեցին և 27 ջուտ բազուկներում
ամուր պահված՝ մտան հանք:

Հենց այդ պահին մի պատանի, ձեռքում բռնած կարբիդի մի լամպ
վազում եր դեպի կոմյերիտական հանքը: Նա թուչում եր բարձրությու-
նից, քարերի ու փոսերի վրայով, ասես մեկը յետևից հալածում եր
նրան:

— Կեցցե՛ք, ինձ ել տարեք հետներդ, հեե՛եյ, — ամբողջ ձայնով գո-
ւում եր նա, թեև կոմյերիտականներն արդեն հանք եյին մտել: Դա մի
պատանի եր, վոր 2 ամսով արտադրություն եր յեկել: Գյուղի բլեջն
եր ուղարկել նրան: Աշխատում եր կոմյերիտական հանքում: Աղվամազը
նոր եր բուսել պատանու դեմքին և ձեռքերի ու յերեսի մաշկը ցորնա-
զույն եր, փափուկ: Նրա այդ փափուկ ձեռքերը վազոնետակա եյին հրում
հանքում:

Դեռ վազում եր, ու կանչում ընկերների յետևից:

Ռ Ա Ջ Մ Ա Կ Ա Ն

Վ. ՄՈՒՆՏՈՎ

ՋԳՈՆՈՒԹՅԱՆ ՅԵՌԱՆԴ ՅԵՐԿՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ

(Ճառ արտասանված Պաշը-Ավիաֆիսի կենտրոնի պրեզումում
ապրիլի 3-ին)

Սոցիալիստական շինարարության խնդիրները կանգնած են յեզել և
կանգնած են Խորհրդային Միության բանվոր դասակարգի ուշագրո-
թյան կենտրոնում: Մեր յերկրի աշխատավորների միլիոնավոր մասա-
ները հատուկ ուշագրությամբ հետևում են տնտեսական ճակատում տե-
ղի ունեցող այն անցքերին, ինչպես Մազնիտոգոսկի առաջին հալոցի
գործարկումը, հետևում են նրա առաջին, բայց բազմախոստում հաջո-
գություններին: Մենք չենք կարող նաև չմատնանշել, վոր կուզնեցի
հալոցում տեղի ունեցած առաջին հաջող հալքը, վորի մասին տեղեկու-
թյուն է ստացված այսօր, ԽՍՀՄ-ի դերքերի ամբացման կարևոր ցու-
ցանիչն է: Դնեպրոստրոյի՝ ամբողջ աշխարհիս խոշորագույն պատնեշի
ավարտումը, գնդակավոր սուսակալների վիթխարի գործարանի կառու-
ցումը Մոսկվայում, սոցիալիստական շինարարության մյուս շատ նվա-
ճումների հետ միասին, վկայում են, վոր մեր յերկրում սոցիալիզմի
գործն աճում և ամրանում է որավուր: Բոլորին հասկանալի յե, վոր
մեր ընթացիկ մոմենտի առաջնահերթ խնդիրների շարքում, գրված է
ցանքի կամպանիայի կազմակերպված կիրառումը կոլանտեսություննե-
րում և խորհանտեսություններում, ինչպես և անհատական-անտեսու-
թյուններում: Գարնան ցանքի հաջողություններից, դարնանացանի
բայլեիկյան կիրառումից և կախված սոցիալիստական շինարարության
արմատական խնդիրների իրականացումը, քաղաքի և գյուղի աշխատա-
վորության աշխատանքի պայմանների հետագա բարելավումը: Մենք
հաջողությամբ առաջ ենք գնում դեպի առաջին հնգամյա պլանի ավար-
տումը: Առաջիկա տարուց մենք ձեռնամուխ ենք լինում յերկրորդ
հնգամյա պլանի իրականացմանը, կապիտալիստական տարրերի և ընդ-
հանրապես դասակարգերի վերջնական վերացման:

Սրանք են ԽՍՀՄ-ի ուշագրության կենտրոնում գրված խնդիրները:

Սակայն այդ չի նշանակում, վոր ԽՍՀՄ-ն կառուցելով սոցիալիզմը՝
կարող է մոռանալ կապիտալիստական շրջապատը, իր միջազգային
պարտականությունները: Պարոն իմպերիալիստներն անում են ամեն ինչ
որ-ավուր, մանավանդ վերջին ժամանակներս, հիշեցնելու մեզ այն

խնդիրները, վորոնք ծառայած են մեր առջև ԽՍՀՄ-ն արտաքին հար-
ձակումից պաշտպանելու անպարիզում:

Կապիտալիստական յերկրներում շարունակում է արշավել տնտե-
սական ճգնաժամը: Համարյա յերեք տարի սրանից առաջ սկսվեց այդ
ճգնաժամը: Այդ ժամանակից ի վեր, նա շարունակում է ավելի ու ա-
վելի խորանալ: Ճգնաժամի շրջանն ավելի ուշ թեևակոխած կապիտա-
լիստական յերկրներն այժմ ուժեղ թափով մոտենում են մյուս յերկրնե-
րին, վորոնց մեջ ավելի առաջ եր սկսվել տնտեսական ճգնաժամը: Դրա
չնորձի՛մ ավելի յեն սրվում հակասությունները կապիտալիստական
յերկրների մեջ և նրանց ու մեր միջև: Կապիտալիստական յերկրների
տիրապետող խմբակները՝ յեղբ փնտելով ճգնաժամից՝ ավելի ու ավելի
յեն թեքվում դեպի արտաքին արկածների, իմպերիալիստական պատե-
րազմների ուղին: Չի կարելի չտեսնել այն փաստերը, վորոնք վկայում
են, թե ներկա պայմաններում—պատերազմները սկսվում և մղվում են
առանց պաշտոնապես պատերազմ հայտարարելու:

Ռազմական արդյունարերության տենդային աշխատանքը կապի-
տալիստական յերկրներում, այդ կապակցությամբ աճող չազ շահույթ-
ների, գրգռում են տիրապետող կապիտալիստական կլիկների ախորժակը
և ռազմական արկածների յեն մղում նրանց: Պարոն կապիտալիստները
չունեն և չեն կարող ունենալ տնտեսական զարգացման սլյան: Վորքան
եղ զարգացած լինի մոնոպոլիան, կապիտալիզմը չի կարող հաղթահա-
րել իր տնտեսության մեջ տիրող անարխիկ, անկարգ, պլանազուրկ վե-
ճակը: Այդ պերճախոս կերպով վկայում է նրանց տնտեսության ներ-
կա ճգնաժամը: Սակայն կապիտալիստական յերկրների կառավարու-
թյունները մի բնագավառում ուժեղ թափով պլաններ են ստեղծում ի-
րենց համար:

Պատերազմներ նախապատրաստելու և պլաններ մշակելու գործում
բուրժուական դասակարգերի առաջնորդները միշտ ակտիվ են յեղել:
Մենք լավ գիտենք, վոր բուրժուական մի քանի կառավարությունների
մինիստրական կարիներտներում մշակվում են իմպերիալիստական նոր
պատերազմների պլաններ, ընդ վորում աչքաթող չի արվում ԽՍՀՄ-ի
մյա հարձակվելը: Մեր աշայրջություններից, յերկիրը պաշտպանելու
մեր պատրաստակամությունից շատ բան է կախված: Մենք հաստատա-
պես կիրառելով խաղաղության քաղաքականությունը՝ այժմ պատշաճ
զգոնություն և յետանդ պետք է ցուցաբերենք ԽՍՀՄ-ի պաշտպանու-
թյունը նախապատրաստելու գործում: Փաստն այն է, վոր իմպերիա-
լիստական նոր հարձակումներ նախապատրաստելու պլաններն ավելի
ու ավելի բացահայտ են դառնում և աշխուժացնում են սպիտակ գվար-
դիականների բանակի մի քանի արկածախնդիրներին: Հեռավոր Արևել-
քում տեղի ունեցած անցքերի առնչությամբ, սպիտակ գվարդիականների
մեջ մեծ իրարանցում է տիրում Խորհրդային Միությունից Հեռավոր
Արևելյան ծովափը անջատելու և այդ ծովափից սպիտակ գվարդիական
«բուժերային» պետություն ստեղծելու պլանների շուրջը, մի պետու-
թյուն, վորի նպատակը պետք է լինի կռիվ մղել ԽՍՀՄ-ի դեմ ոտա-
րերիցայ իմպերիալիստների ոգնությամբ:

Սպիտակ գվարդիական վտարանդիության արկածախնդիրներն ար-
դեն բաժանվել են յերկու պայքարող բանակի: Կատաղի արկածախնդիր-

ները բանակը, ինչպիսիք են Պարիզը «Վորոժոգենիյե» թերթի գրչակ-
ները, կորցրել են իրենց դուրսը և պատրաստ են ամեն մի արկածի՝
ԽՍՀՄ-ի դեմ, պատրաստ են բացահայտ ծառայության ամեն թի ո-
տարերկրյա կապիտալին, միայն թե հնարավորություն ձեռք բերեն
ԽՍՀՄ-ի մյա հարձակվելու համար: Այդ պարոնները պատրաստ են
բոլոր պայմաններում, ի հաշիվ իրենց նախկին հարենիքի, իմպերիա-
լիստների փողով, ոտարերկրյա սվինների աջակցությամբ, ռազմական

արկածի նետվել ԽՍՀՄ-ի դեմ: Սպիտակ գվարդիականների մյուս բա-
նակը, վոր այժմ գիտակցում է, թե վորքան անհուսալի յե այդ արկածը,
ԽՍՀՄ-ից Հեռավոր Արևելյան ծովափն անջատելու այդ արկածը՝ կալ-
վածատերերի ու կապիտալիստների տիրապետությունը վերականգնե-
լու համար, հանդես է գալիս այդ պլանների դեմ:

Կանգնած լինելով այդպիսի փակուղու առջև, սպիտակ գվարդիական
վտարանդիներն ընդունակ են նորանոր արկածների: Առավել ևս մեծ
պետք է լինի մեր զգոնությունը և ԽՍՀՄ պաշտպանելու պատրաստակա-
նությունը:

Չի կարելի մոռանալ նաև այն, վոր յերկրում դասակարգային թշնա-
մին ջախջախված է, սակայն դեռ վերջնականապես չի վճռված, վոր
նա դեռ փորձում է դիմադրություն ցույց տալ, վոր նա դեռ փորձում
է քար գցել սոցիալիստական շինարարության անիվի տակ: Այստեղ
անհրաժեշտ է բանվորների դասակարգային ուժեղ զգոնությունը, քա-
ղաքի և դյուրի աշխատավորության ամբողջ մասսայի ել ավելի հա-
մախքում մեր կուսակցության շուրջը: Վորքան ավելի զգոնություն,
զիտակցություն և կազմակերպվածություն ցուցաբերեն մեր յերկրի
բանվորներն ու աշխատավոր դյուրացիները սոցիալիստական ամբողջ
շինարարության մեջ և ԽՍՀ Միության պաշտպանությունը նախա-
պատրաստելու գործում, այնքան ավելի զգուշ կլինեն բուրժուական

պարտն արկածախնդիրներն ամեն դուշնի սպիտակ գվարդիականներն-
րի բանակից, ոտար իմպերիալիստների բանակից:

Մեր ուժը միլիոնավոր մասսաներն են, վորոնց վրա հենվում
է Պարզագային իշխանութիւնը: Այդ միլիոնավոր աշխատավորները գի-
տեն, թե ո՛ւր են դնում նրանք, հանուն ինչի՛ յեն մարտնչում նրանք:

Յեթե մենք ինչպես կարկն է զինված լինեմք վոչ միայն դասակար-
գային գիտակցութեամբ, այլ և մեր շարքերի կազմակերպվածութեամբ,
այն ժամանակ աշխարհիս և վոչ մի ուժ չի կարող խափանել մեր սոցիա-
լիստական խաղաղ շինարարութիւնը, չի կարող խանգարել սոցիալիզ-
մի ամնանը ԽՍՀՄ-ում, բանվորական ու գյուղի աշխատավոր մասսա-
ների դրութեամբ հետագա բարելավմանը:

ՊԱՋԸ-Ավիաքիմի վրա, նրա գործարանային և կոլանտեսական բու-
լոր բջիջների վրա, մեծ պատասխանատւութիւնն է ընկած: Նրանք պետք
է կատարեն իրենց խնդիրը՝ ԽՍՀՄ-ի պաշտպանութիւնն ապահովելու
գործում: Թո՛ւ չլ ավեք վստահութիւնն հայտնել, վոր ներկա պլենումից
հետո՝ ձեր աշխատանքը կապահովի ՊԱՋԸ-Ավիաքիմի շարքերի իրական
վերակառուցումը, կբարձրացնի նրա կազմակերպութեան գերը՝ հարկ
յեզած պահին ԽՍՀՄ-ի անխորտակելի պաշտպանութիւնն անպայման
ապահովելու գործում (յերկարատե ծափեր):

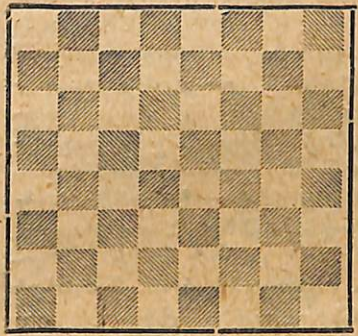
Շ Ա Խ Մ Ա Տ

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍ

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԱՆՀՐԱՃԵՇՏ ԳԻՏԵՆԼԻՔՆԵՐ — ՖԻԳՈՒՐՆԵՐ ՅԵՎ ՆՐԱՆՑ
ՔԱՅԼԵՐԸ

Շախմատի խաղը տեղի յե ունենում մի տախտակի վրա (սովորա-
բար փայտե տախտակի), վորը բաղկացած է փոխ առ փոխ սպիտակ և
սև գույնով ներկված 64 վանդակներից կամ ռազմադաշտերից (տես
դժագ. 1):

Պաղացողները տախտակի հակադիր կողմերում տեղ են դրավում
այնպես, վոր տախտակի ծայրամասի անկյան սպիտակ ռազմադաշտն
անպայման գտնվի խաղացողի աջ կողմը:

Գժագ. 1

Յեթե խաղի ընթացքում եկատվի, վոր
այդ պայմանը չի կատարված, պետք է
խաղն սկզբից սկսել, հետևյալ պայմանը
կատարելով:

Յուրաքանչյուր խաղացողի տրամա-
դրութեան տակ կան 16 շախմատային «քա-
րեր» սպիտակ և սև գույնի, վորոնք, սա-
կաչն, շախմատային արվեստի և զբաղա-
նութեան մեջ միջազգային արտահայտու-
թեամբ կոչվում են Ֆիգուրաներ (հայերեն
հարմար տերմին չլինելու պատճառով):

Հակառակ բանակներն այդպես ել կոչվում են՝ սպիտակներ յեվ
սևներ:

Այդ Ֆիգուրաները հետևյալներն են.

Հաճախ զինվորներից զանտգնելու համար,
Ֆիգուրներ կոչում են միմայն առաջին Ֆիգուր-
ներին, այսինքն՝ թագավորին, թագուհուն, նա-
վակին, փղին, ձիուն:

- Թագավոր
- Թագուհի
- Նավակ
- Փիղ
- Ձի
- Չինվոր

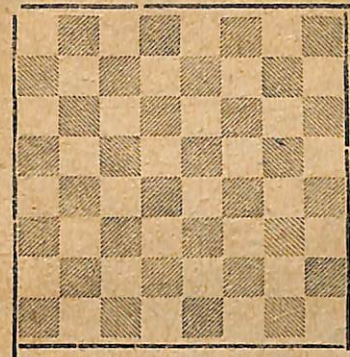

Վերոհիշյալ 64 ուղղանկյուններից յուրաքանչյուրն ունի իր սեփական անունը: Անունները տրվում են միշտ սպիտակներից սկսելով: Վորպես, որինակ, սպիտակների տառըն ուղղանկյունը, ձախ կողմից հաշված, a 1, յերկրորդը՝ հորիզոնական ուղղանկյունը b 1, (բե), յերրորդը, նույն ուղղանկյունը՝ c 1 (ցե), չորրորդը՝ d 1 (դե), հինգերորդը՝ e 1 (ե), վեցերորդը՝ f 1 (եֆ), յոթերորդը՝ g (ժե կամ դե), և, վերջապես ութերորդը՝ h 1 (հա):

Մրանք կազմում են տախտակի առաջին կարգը կամ շարքը: Ընթերցողի համար պարզ է, վոր դրան հետևում են մյուս շարքերը՝ հորիզոնական ուղղանկյունը յուրաքանչյուր շարք ընդգրկելով 8 ուղղանկյուն, 1-2-3 մինչև 8-րդ շարք, վորոնք արտահայտված են թվանշաններով: Այնուհետև առաջին շարքի առաջին ուղղանկյունը կոչվում է a 1, յերկրորդ ուղղանկյունը՝ ուղղահայաց դժով՝ a 2, յերրորդը նույն ուղղանկյունը՝ a 3, չորրորդը՝ a 4, և այլն, մինչև a 8: Մրանք կոչվում են e գիծը: Ապա նույն 1-ն շարքի 2 ուղղանկյունը կոչվում է b 1, վորն, ուրեմն, կազմում է b գծի առաջին ուղղանկյունը, ապա զալիս են b 2, b 3, b 4, b 5, մինչև b 8, վորոնք յուրուր կազմում են b գիծը: Նույն ձևով, ուղղահայաց ուղղանկյունը գալիս են c, d, e, f, g և h գծերը, վորոնցից ամեն մի գիծ կունենա 8 ուղղանկյուն, համապատասխան անուններով: Սպիտակները գրավում են առաջին և յերկրորդ շարքերը, իսկ սևերը՝ 7-րդ և 8-րդ շարքերը: Գրականություն մեջ, ինչպես կնկատի ընթերցողը, սպիտակները տեղ են դրավում տախտակի ներքևի մասում, սևերը՝ վերին մասում (տես. գծագ. 2):

Այլ և ձախ ծայրամասերի անկյունների ուղղանկյունները գրավում են նավակները (յուրաքանչյուր բանակում 2 հատ), ապա ձիերը, հետո փղերը: Թագավորները և թագուհիները պետք է այնպես տեղ գրավեն, վոր սպիտակ թագուհին լինի անպայման սպիտակ ուղղանկյունում, սև թագուհին՝ սևում: Թագուհիները տեղ են դրավում համապատասխան թագավորների կողքին, համաձայն վերոհիշյալ կանոնի: 2-րդ և 7-րդ շարքերը գրավում են զինվորները (սպիտակները 2-րդ շարքը, սևերը՝ 7-րդ շարքը): Այսպիսով յուրաքանչյուր բանակ ունի 1 թագավոր (այս կոչումն ընդհանուր է բոլոր ժողովուրդների և լեզուների համար), 1 թագուհի: Փրանսիացիք գործ են ածում՝ dame, — տիկին անունը, վորը համապատասխանում է հայոց «տիկին» բառին, վորը և թագուհի յե նշանակում: Ռուսաց գրականության մեջ գործ է ածվում ֆրեզե, բառը, վորը նշանակում է հրամանատար, վեղիք (հին աստիճանների ֆիրսան բառից), 2 ձի (գերմ. պառիոլ), 2 փիղ. առորյա գործածության մեջ՝ սպա. գերմանացիք ասում են վագոլ, ֆրանսացիք՝ խենթ, անգլիացիք՝ յեպիսկոպոս, 2 նավակ ուսերեն ладья բառից. առորյա գործածության մեջ՝ բերդ աշտարակ:

Ս Ե Վ Ե Բ

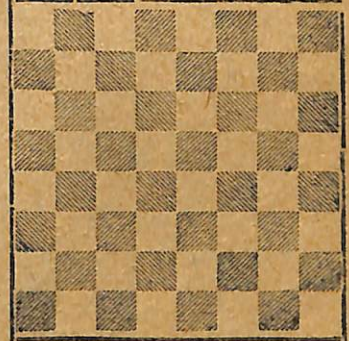

Ս ս Ի տ ա կ ն Բ ր

Ֆիգուրների ֆայերը բազավու. հիշաշատակված 32 ֆիգուրները, ինչպիսի յերկու բանակի և պայքար են մղում միմյանց դեմ, մինչև վոր կողմերից մեկն ու մեկը հաղթող հասնի սանա (Թագավորի մահվամբ) կամ խաղի անվորոշ վերջավորությունը, վորի մասին խոսք կլին հետագայում: Պայքարին կամ պատերազմին, յուրաքանչյուր ֆիգուր, իբրև ուղղանկյուն ուժ, մասնակցում է իր ուսուցն լեզանակով: Ամեն մի ֆիգուր ունի իր հատուկ քայլվացքը: Թագավորի քայլերը, իբրև կենտրոնական՝ ուղղանկյուն միավորի խիստ ստանդարտակված են, քանիվոր նրա վախճանով դադարում են ուղղանկյուն գործողությունները:

Թագավորը մեկ ուղղանկյունից կարող է գնալ միմիայն անմիջական հարևան վանդակներից մեկը և այնտեղ կանգնել, յեթե, իհարկե այդ ուղղանկյունը չի գրավված սեփական բանակի ֆիգուրով:

3-րդ դժագրից յերևում է թագավորի խաղի ընթացքը, խաչածն գծերով նշանակված են այն ուղղանկյունները, ուր կարող է թագավորը գնալ իր գրաված դիրքից, և իհարկե, հարվածել հակառակորդի վորևե ֆիգուրին այն կանոններով, վորի մասին խոսք կլինի հետո:

3 գծագր.

ՍԻՄ. ՀՈՎ. Վ. ՊՈՆ.

Դավիթ 7455 (ք)
Հրատար. № 2176
Պետերատի տպարան
Պատվեր № 1844
Տիրաժ 6000

Մրբագրեցին՝ Ա. Թովմադյան Ե. Հաբուրյանյան

Հանձնված է արտադրության 18 ապրիլի 83 թ. Ս. Ֆ. Ա.
Մտտրագված է տպագրելու 16 մայիսի 1988

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0944607

- 30

492

3320